

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

VERSLO TEISĖS KATEDRA

Julija Kvedorelytė

II kursas, VRT mn8-03 grupė

Identifikavimo Nr. 82395

NEMOKUMO SAMPRATA LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Doc. dr. Rimvydas Norkus

Vilnius, 2010

Anotacija

Darbe analizuojama nemokumo samprata Lietuvos bei užsienio valstybių teisėje. Analizės metu identifikuojamos iš nemokumo instituto kaip pagrindo nemokumo procedūroms pradėti reglamentavimo kylančios problemos tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu. Atsižvelgiant į skirtingų valstybių teisės aktų ir praktikos šioje srityje analizę, formuluojami nustatytų problemų sprendimo būdai.

Raktiniai žodžiai: nemokumas; nemokumo procedūros; bankrotas; restruktūrizavimas; likvidavimas, nemokumo subjektai.

Annotation

This master thesis deals with notion of insolvency in legal systems of Lithuania and foreign countries. During analysis the main problems rising from regulation of the institute of insolvency as the legal basis for initiation of insolvency procedures are indentified. According to legislation and experience of different countries in this sphere, solutions to the problems are formulated.

Key words: insolvency, insolvency procedures, bankruptcy, restructuring, liquidation, subjects for whom insolvency procedures can be applied.

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. NEMOKUMAS KAIP TEORINĖ IR TEISINĖ KATEGORIJA.....	8
1.1. Nemokumo sampratos istorinė raida.....	8
1.2. Bendrinė nemokumo samprata	10
1.3. Nemokumo atribojimas nuo panašių civilinių santykių	12
1.4. Nemokumo priežastys ir sprendimo būdai.....	14
1.5. Nemokumo ir bankroto santykis.....	16
2. NEMOKUMO SAMPRATOS REGLAMENTAVIMO PAGRINDAI ĮVAIRIOMS NEMOKUMO PROCEDŪROMS PRADĖTI IR JŲ KLASIFIKAVIMAS.....	18
2.1. Bendrinė nemokumo samprata Lietuvos Respublikos teisėje.....	18
2.2. Nemokumas kaip pagrindas bankroto procedūroms pradėti.....	26
2.3. Nemokumas kaip pagrindas restruktūrizavimo procedūroms pradėti.....	38
3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ IR LIETUVOS NEMOKUMO PROCEDŪRŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ.....	41
3.1. Anglija.....	41
3.2. Suomija.....	45
3.3. Ispanija.....	48
3.4. Nyderlandai.....	52
3.5. Anglijos, Suomijos, Ispanijos, Nyderlandų ir Lietuvos Nemokumo procedūrų taikymo palyginimas.....	57
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	63
SANTRAUKA/SUMMARY.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68

IVADAS

Temos aktualumas.

Kasdien tiek fiziniai asmenys, tiek įvairūs korporaciniai dariniai dalyvauja pačiuose įvairiausiuose civiliniuose/komerciniuose sandoriuose: perka, parduoda, skolinasi ir kitaip disponuoja savo turimais finansiniais ištekliais. Deja, neretai priimami pernelyg rizikingi sprendimai, tinkamai neapskaičiuojamos išlaidos ar tiesiog veikia nepalankūs išoriniai faktoriai, kaip, pavyzdžiui, ekonominė recesija, kurie lemia rinkos subjektų finansinės padėties pablogėjimą. Dar visai neseniai per masines informavimo priemones eskaluota finansų krizė neigiamai paveikė tiek pačią ekonomiką, tiek joje veikiančius rinkos subjektus. Daugelis jų susidūrė su finansiniais sunkumais kai kuriems net lėmusiais bankrotą.

Vieni finansiniai sunkumai yra laikini ir išsprendžiami, kiti – ne. Kai rinkos subjektai nebeįsėkmingai įvykdyti savo prisiimtų finansinių įsipareigojimų, jie paprastai vadinami nemokiais. Pažymėtina, jog šio nemokumo statuso suteikimas rinkos subjektams neretai sukelia nepalankias teisinės pasekmes – bankrotą, restruktūrizaciją ir kt. Taigi galima teigti, jog nemokumas yra pagrindinė minėtų teisinių pasekmių išdava. Natūralu, jog nemokumas tapo be galo dažnai vartojama kategorija ir tai, kokiais metodika vadovaujantis, ši subjektų būklė yra nustatoma lemia finansinių sunkumų turinčių subjektų likimą bei netgi rodo atitinkamos valstybės politikos kryptį šalies ekonomikos atžvilgiu.

Nemokumo samprata kaip atskira tema Lietuvos teisėje nėra labai plačiai nagrinėtas reiškinys. Daugiausia šia tematika pasisakoma analizuojant teorines bei praktines bankroto teisėje kylančias problemas. Nemokumo institutą nagrinėja Norkus R.,¹ Mikuckienė V.,² Bernotaitė K.,³ ir kiti autoriai. Gana plačiai šiuo klausimu pasisakyta Nacionalinės verslo administratorių asociacijos moksliniame tyrime „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“.⁴ Visus šiuos darbus aptarsime bei jai remsimės magistro darbe. Nemokumo sampratą tiesiogiai bei netiesiogiai įtvirtina ir reguliuoja įvairūs įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, interpretuoja teismų praktika, todėl dėmesio bus skiriama ir pastarųjų šaltinių analizei. Kadangi darbe analizuojama nemokumo samprata ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėse, apžvelgsime ir kitų šalių įstatymus, teismų

¹ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai. Jurisprudencija. 2004. Nr. 57 (49); Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. Justitia. Nr. 2. 2007; Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009;

² Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata. Jurisprudencija. 2008. Nr.7 (109);

³ Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. Jurisprudencija. 2005. Nr. 77 (69);

⁴ Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimas. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Vilnius, 2006. <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>;

praktiką bei teoretikų darbus. Pažymėtina, jog Lietuva yra daugelio tarptautinių organizacijų narė, todėl neatlikus Europos Sąjungoje arba tarptautinėje teisėje vartojamos nemokumo sampratos apžvalgos, magistrinio darbo tema nebūtų visapusiškai ištyrinėta.

Darbo problema.

Nors nemokumas yra be galo dažnai vartojama kategorija, tiek Lietuvos, tiek daugelio užsienio valstybių teisėje nėra įtvirtintos vienareikšmės nemokumo sampratos. Lietuvos teisės šaltiniai nemokumą, kaip rinkos dalyvio finansinę būklę nusakančią savybę, vartoja reglamentuodami įvairius teisinius santykius, ypač susijusius su bankroto teise. Tikslus nemokumo apibrėžimas įtvirtintas tik Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme⁵. Deja, šis apibrėžimas taikomas tik šio įstatymo bei kitų susijusių teisės aktų reguliuojamiems teisiniams santykiams, nėra pakankamai aiškus bei palieka nemažai vietos interpretacijai. Taip pat kadangi Lietuvoje kol kas pripažįstamas tik juridinių asmenų bankrotas, Įmonių bankroto įstatyme nustatytas nemokumo apibrėžimas taip pat taikomas tik juridiniams asmenims, t. y. įmonėms. Fizinio asmens nemokumas tiesiogiai nėra apibrėžiamas jokiame Lietuvos norminiame teisės akte, nors kai kurios, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁶ teisės normos mininčios nemokumą gali būti taikomos ir fiziniams asmenims.

Įmonei iškėlus bankroto bylą, ji patiria daugybę sunkių ir negrįžtamų pasekmių: praranda galimybę disponuoti savo turtu, teisę dalyvauti komerciniuose sandoriuose, materialinį bei procesinį veiksnumą. Todėl yra būtina, kad bankroto bylos būtų keliamos tik visapusiškai išsiaiškinus reikšmingas aplinkybes, svarbiausia, tinkamai ir pagrįstai nustatius nemokumo faktą. Valstybė ir visuomenė turėtų būti suinteresuotos išsaugoti kiekvieną ūkio subjektą, kartu ir mokesčių mokėtoją bei darbdavį.⁷ Bankrotas nenaudingas ne tik pačioms įmonėms, bet ir valstybės ekonomikai. Kadangi, kaip jau minėta, nemokumas yra pagrindinė nemokumo procedūrų sąlyga, negalima palikti vietos nemokumo sampratos interpretacijoms. Ši sąvoką turi būti apibrėžiama aiškiai, tikslingai, atsižvelgiant į šalyje susiklosčiusias rinkos aplinkybes bei pasinaudojant geriausia užsienio valstybių praktika.

Darbe keliama **hipotezė**, jog nemokumo samprata tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse nėra vieningai apibrėžta, kas sukelia teisinį neaiškumą, nes praktiškai subjekto

⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios: 2001-04-11 Nr.31-1010;

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 74, 77, 80, 82.;

⁷ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai. Jurisprudencija. 2004 Nr. 57(49);

nemokumo būklės vertinimas priklauso nuo pasirinktos vertinimo metodikos ir yra paliekamas teismo diskrecijai.

Tyrimo objektas.

Šiame darbe analizuojami nemokumo sampratos instituto bendrieji ir teisiniai aspektai bei šio instituto reglamentavimas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje. Nemokumas, iš vienos pusės, yra sąvoka vartojama ekonomikos bei finansų mokslų srityje, iš kitos – tai sąvoka neatsiejama nuo bankroto teisės.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai.

Magistro baigiamojo **darbo tikslas** – atlikti nemokumo sampratos lyginamąją analizę siekiant identifikuoti pagrindines nemokumo sampratos reglamentavimo spragas, iš to kylančias praktines problemas bei pateikti pasiūlymus dėl jų sprendimo.

Pagrindiniai darbo uždaviniai:

- Apžvelgti nemokumo sampratą tiek teoriniu, tiek teisiniu aspektu, nustatyti pagrindinius šios sąvokos bruožus, skirtumus nuo panašių teisinių santykių bei bankroto procedūros;
- Išanalizuoti nemokumo kaip pagrindo nemokumo procedūroms pradėti reguliavimą Lietuvos teisėje, apžvelgiant įstatymus, poįstatyminius teisės aktus bei teismų praktiką.
- Išanalizuoti kaip nemokumo institutas suprantamas užsienio valstybėse, t.y. Anglijoje, Suomijoje, Nyderlanduose ir Ispanijoje, apžvelgti šių valstybių teisinę bazę, praktiką bei atlikti jų lyginamąją analizę.
- Apibendrinus nacionalinę bei užsienio valstybių teisinio reguliavimo patirtį bei raidos tendencijas, nustatyti nemokumo teisinio reguliavimo trūkumus ir suformuluoti rekomendacijas, padėsiančias tobulinti esamą situaciją.

Tyrimo metodai:

- *Dokumentų turinio analizės metodas* padėjo įvertinti, kiek nemokumo sampratos reguliavimas Lietuvoje bei užsienio valstybių teisėje atitinka šio meto poreikius bei rinkos tendencijas.
- *Apibendrinimo metodas* padėjo pažvelgti į problemą visapusiškai, suformuluoti pasiūlymus, kaip gali būti sprendžiamos su nemokumo sampratos nustatymu susijusios problemos, bei suformuluoti darbo išvadas.

- *Lyginamojo metodo* pagalba sugretinti įvairūs teisiniai nemokumo instituto aspektai Anglijoje, Suomijoje, Ispanijoje ir Nyderlanduose, nustatyta geriausia praktika bei ja remiantis suformuluoti pasiūlymai nemokumo sampratos tobulinimui Lietuvoje.

Darbo struktūra.

Darbą sudaro 3 dalys. Analizuojant medžiagą stengiamasi gilintis ne tik į teorinio pobūdžio, bet ir į praktines problemas.

Pirmame darbo skyriuje nemokumo institutas analizuojamas kaip bendrinė ir teisinė kategorija. Aptariama nemokumo sampratos istorija, nemokumui būdingi bruožai, įvardijami nemokumo ir panašių teisinių santykių, tame tarpe ir bankroto skirtumai.

Antrame skyriuje analizuojama nemokumo kaip pagrindo nemokumo procedūroms pradėti samprata Lietuvos teisėje. Nagrinėjami pagrindiniai tiesiogiai ir netiesiogiai šį institutą reglamentuojantys teisės šaltiniai, teismų praktika bei joje pateikiami išaiškinimai. Nustatomos pagrindinės teisinio reguliavimo Lietuvoje spragos.

Trečiame skyriuje lyginami atskirų užsienio valstybių nemokumo sampratos bei procedūrų teisiniai aspektai. Apžvelgiama bei gretinama Anglijos, Suomijos, Ispanijos ir Nyderlandų teisinė bazė bei praktika.

Galiausiai *išvadose ir pasiūlymuose* suformuluojamos pagrindinės darbo išvados bei pateikiami siūlymai kaip būtų galima pagerinti esamą nemokumo sampratos teisinį reguliavimą, išspręsti iš jo kylančias praktines problemas.

1. NEMOKUMAS KAIP TEORINĖ IR TEISINĖ KATEGORIJA

1.1. Nemokumo sampratos istorinė raida

Nemokumas - seniai teisėje žinomas institutas, turintis ilgą istoriją. Nemokumo samprata, kaip ją suvokiame dabar tiek komerciniame, tiek teisiniame kontekste, kildinama iš Lombardijos regiono (Šiaurės Italija) teisinės ir verslo praktikos.⁸ Nemokumo sampratos užuomazgos atsirado dar senovės Romoje, ėmus klestėti prekybai. Nors tuo metu romėnų civilizacija buvo gerai išsivysčiusi palyginus su kitomis to meto šalimis kaimynėms, gyvenimo sąlygos nebuvo lengvos. Jei skolininkas negalėdavo susimokėti savo skolų, jis būdavo pristatomas į teismą ir vėliau parduodamas vergijon. Už šį, kaip galima įvardinti, drastišką sandorį gauti pinigai būdavo skiriami kreditorių skoloms apmokėti. Kitaip tariant, skolininkas, neturintis turto, kuriuo galėtų padengti savo įsiskolinimus, pats būdavo įvertintas pinigais arba „kapitalizuojamas“.⁹ Taigi tuo laikotarpiu prievolės neįvykdymas reiškė laisvės netekimą.

Bėgant amžiams daugelyje valstybių nemokumo problema vis dar buvo sprendžiama kaip ir senovėje, t. y. drastiškais būdais ir priemonėmis. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje skolininkui neišgalinčiam atsiskaityti su savo kreditoriais grėsė net mirties bausmė - pakariant publikos akivaizdoje. Situacija radikaliai ėmė keistis tik dvidešimtajame amžiuje, nors ir tada nemokaus skolininko laukė nemalonus neįvykdytų įsipareigojimų pasekmės. Į nemokumą vis dar buvo žiūrima kaip į kriminalinį nusikaltimą, todėl ir skiriamų bausmių pobūdis buvo baudžiamasis. Be jau minėtų drastiškiausių bausmių, t. y. skolininko vergijos, kai reikėjo atidirbti už skolą kreditoriui, ar pakorimo, skolininkui taip pat grėsė tam tikrų civilinių teisių netekimas (beje, ši sankcija ir šiandien galioja daugybėje pasaulio šalių), taip pat kai kuriais atvejais skolininkui esant nemokiam, prievolių įvykdymo pareiga pereidavo jo šeimai. Pasitaikydavo net tokių atvejų, kai skolininkui būdavo privaloma dėvėti specialiai išsiskiriančius drabužius, indikuojančius jo nemokumą, arba skolininkas būdavo pažymimas tam tikru ženklus.¹⁰

Maždaug XVII a. skolininkai, siekdami išvengti skolų grąžinimo, pradėjo perleisti savo turtą tretiesiems asmenims. Šiuo laikotarpiu ypač paplito *actio Pauliana* – kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai

⁸ Omar, P. J. European Insolvency Law. Ashgate, 2004.

⁹ Eales, P.G. Insolvency – A Practical Legal Handbook for Managers. Gresham Books, 1996.

¹⁰ Omar, P. J. European Insolvency Law. Ashgate, 2004.

pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti¹¹, taikymas. *Actio Pauliana* institutas plačiai taikomas ir šiuolaikinėje teisėje.

Pastebėtina, jog ankstesnis nemokumo reguliavimas buvo skirtas būtent fiziniams asmenims. Apie įmonių nemokumo institutą galime pradėti kalbėti tik nuo devyniolikto amžiaus, kai ėmė vystytis įmonių, kaip komercinių santykių subjekto, institutas.¹²

Pats nemokumo terminas yra kilęs iš lotynų kalbos ir reiškia „kažkas, kas nėra laisvas nuo įsiskolinimo“ („*in*“ (*liet.* prieš) ir „*solvere*“ (*liet.* sumokėti)). Kai kuriose šalyse nemokumo terminas siejamas ne tik su įsiskolinimu, bet ir su skolininko kalte. Kaip pavyzdį galima pateikti Italijoje vartojamą terminą „*fallimento*“ arba Prancūzijoje – „*faillite*“. Šių žodžių šaknis yra „*fallere*“ (*liet.* kristi), iš kurios kildinama kaltės sąlyga. Manytina, jog šis nemokumo sampratos aspektas atsirado kartu su visuomenės požiūriu, jog skolininkas turi būti nubaustas.¹³

Vertinant filosofiškai, nemokumo instituto atsiradimas sietinas su šiomis trimis priežastimis: impulsu nubausti praskolinusįjį; siekiu pertvarkyti skolininko turtą taip, kad konkuruojantys kreditoriai gautų lygias dalis; ir viltimi, kad skolininkas galės save „reabilituoti“ ir vėl dalyvauti rinkoje.¹⁴

Iki XX a. pradžios įvairiose valstybėse, o Lietuvoje ir XX a. pradžioje, nemokumas buvo laikomas sunkiu nusikaltimu ir skolininkas baudžiamas ne tik viso turto netekimu, bet neretai ir reputacijos, laisvės, teisės pradėti naują komercinę veiklą praradimu.¹⁵ Dabar, XXI amžiuje, galioja daug humaniškesni ir, galima teigti, racionalesni nemokumo sprendimo būdai.¹⁶ Priklausomai nuo atitinkamos valstybės įstatymų, nemokumas, teisės subjektui pačiam jo neišsprendus, gali baigtis įvairiomis teisinėmis procedūromis: bankrotu, restruktūrizacija, likvidavimu ir kt. Tai, kaip nemokumo institutas vertinamas, labai priklauso ir nuo atskiros šalies politikos tuo klausimu. Daugeliu atvejų valstybė stengiasi įsikišti, siekdama užtikrinti įmonės išlikimą, atskirų įmonių ar individų komercinę sėkmę, laikydama tai visos valstybės finansine sėkme.¹⁷

Šiais laikais nemokumo institutas tapo daugelio studijų ir praktikos objektu. Sunku įsivaizduoti praktikuojantį teisininką, kurio kasdienis darbas vienaip ar kitaip nepaliestų fizinių

¹¹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

¹² Finch V. Corporate Insolvency Law – Perspectives and Principles. Cambridge University Press, 2002.

¹³ Omar P. J. European Insolvency Law. Ashgate, 2004.

¹⁴ Cornish W.R, Clarc G.N. Law and Society in England: 1750-1950. London: Sweet & Maxwell, 1989.

¹⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

¹⁶ Eales P.G. Insolvency – A Practical Legal Handbook for Managers. Gresham Books, 1996.

¹⁷ Omar P. J. European Insolvency Law. Ashgate, 2004.

asmenų arba įmonių nemokumo. Nemokumo sampratą nustatyti svarbu, nes iš jos kylančios teisinės pasekmės yra be galo rimtos ir galbūt ne visada iškart ir suvokiamos. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog apie nemokumo rezultatą – bankrotą ar įmonės restruktūrizavimą (šios procedūros taikomos Lietuvos teisėje), visuomenė sužino tik perskaičiusi informacinį pranešimą. Tačiau iš tiesų atgarsis yra daug didesnis. Nepagalvojama apie tuos asmenis, kuriuos įmonės nemokumo sukeltos pasekmės paliečia tiesiogiai: verslo partneriai, kreditoriai, tiekėjai, įmonės darbuotojai, klientai ir kt. Doktrinoje netgi išskiriamas vadinamas ‚*knock-on*‘ (liet. beldimas toliau) efektas, parodantis toli nuvilnijantį vienos įmonės nemokumo sukeltą atgarsį.¹⁸

1.2. Bendrinė nemokumo samprata

Kaip jau minėta, nemokumo samprata tiek skirtingose epochose, tiek šiame amžiuje skirtingose šalyse ar net toje pačioje šalyje traktuojama skirtingai. Tai kaip vertinama ši sąvoka priklauso ne tik nuo vertintojo, bet ir nuo susiklosčiusių aplinkybių, situacijos. Tam kad būtų galima nemokumo institutą visapusiškai suprasti, vertėtų pirmiausia išsiaiškinti kaip nemokumas suprantamas bendrinėje kalboje.

Mokus – gebantis įvykdyti finansinius įsipareigojimus.¹⁹ Vertinant nemokumo definiciją gramatiniu požiūriu priešdėlis *ne* indikuoja *mokus* antonimą – *nemokus*, t. y. nesugebantis įvykdyti finansinių įsipareigojimų. Tos pačios pozicijos laikosi ir mokslinio tiriamojo darbo apie nemokumą autoriai²⁰ bei Norkus R.²¹. Pasak jų, įmonės mokumas – tai įmonės potencialus sugebėjimas turimomis priemonėmis sumokėti už tai, kas įsipareigota, - grąžinti skolas suėjus terminui.²² Atitinkamai įmonės nemokumas – tai nesugebėjimas sumokėti už tai, kas įsipareigota.²³

Taigi bendrai nemokumas suprantamas kaip nesugebėjimas įvykdyti įsipareigojimų (sumokėti skolų), suėjus jų įvykdymo (grąžinimo) terminui. Nemokumo terminas dažniausiai vartojamas kalbant apie verslą ir jame dalyvaujančius subjektus. Šiame kontekste nemokumas apibrėžiamas dviem skirtingais būdais. Pirmiausia, nemokumas apibrėžiamas pagal piniginių išteklių nepakankamumą (angl. *cash flow insolvency*), t. y. negalėjimą susimokėti skolų suėjus jų grąžinimo terminui. Antra, nemokumas apibrėžiamas pagal finansinio balanso nepakankamumą

¹⁸ Omar P. J. *European Insolvency Law*. Ashgate, 2004.

¹⁹ <http://www.thefreedictionary.com/solvent>.

²⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė*. Taikomas mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

²¹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

²² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė*. Taikomas mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

²³ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

(angl. *balance sheet insolvency*), t. y. kai skolininko įsipareigojimai viršija visą jo turimą turtą. Šie du nemokumo vertinimai ne visada sutampa. Įmonė gali būti laikoma nemokia pagal pirmąjį apibrėžimą, kaip nesugebanti laiku įvykdyti savo prisiimtų įsipareigojimų, tačiau tuo pačiu būti moki pagal antrąjį apibrėžimą, pavyzdžiui, jei ji turi nelikviduojamo turto, ypač jei kalbama apie staiga atsiradusius įsipareigojimus, kurių tiesiog neįmanoma įvykdyti einamuoju momentu. Galimas ir atvirkštinis variantas: įmonė gali būti laikoma nemokia, kai jos įsipareigojimai viršija visą turimą turtą, tačiau tuo pačiu metu būti laikoma mokia, kai jos einamosios pajamos padengia einamuosius mokėjimus (ypač kai kalbama apie ilgalaikes skolas). Dauguma didžiųjų įmonių gali būti priskiriamos būtent šiai kategorijai.²⁴

Kiti autoriai remiasi panašiu nemokumo rūšių diferencijavimu ir skiria tokias nemokumo formas: turto nepakankamumą, arba situaciją kai skolininko įsipareigojimai viršija turtą ir neatsiskaitymą su kreditoriais, t.y. įtariamą skolininko būseną, kad jo įsipareigojimai viršija turtą. Manytina, jog šis skirstymas tapatus ankščiau aptartajam, tiesiog skiriasi apibrėžimai. Norkus R. neatsiskaitymą su kreditoriais papildomai įvardija kaip išorinį nemokumo požymį, o turto nepakankamumą – kaip vidinį nemokumo pasireiškimo požymį.²⁵

Investuotojų enciklopedija²⁶ nemokumą apibrėžia kaip individo ar organizacijos nesugebėjimą įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų kreditoriams suėjus terminui. Šiame šaltinyje taip pat pabrėžiama, jog prieš nemokų subjektą gali būti imtasi veiksmų ir nemokaus subjekto turtas likviduojamas siekiant išmokėti skolas.

Norkus R. pažymi, jog reikia atriboti nemokumą, kaip teorinę kategoriją ir nemokumą, kaip įstatymuose reglamentuojamą teisinę kategoriją.²⁷ Pastaruoju atveju nemokumas yra pagrindas iškelti bankroto bylą arba imtis kitų teisinių priemonių. Taigi vertinant teisiniu požiūriu, rinkos subjektai nebepajėgūs išspręsti susidariusio nemokumo dažnai susiduria su teisinėmis pasekmėmis, t. y. bankrotu, įmonės reorganizavimu, įmonės valdymo perėmimu, turto likvidavimu ir kt.²⁸ Deja, nemokumo kaip teorinės arba teisinės kategorijos vertinimas įvairiuose šaltiniuose dažnai persipina ir nėra lengvai diferencijuojamas. Manytina, jog nemokumo kaip teorinės kategorijos apibrėžimas nėra tiek aktualus ir reikšmingas, nes paprastai teorinė interpretacija praktikoje nesukelia neigiamų padarinių. Kiek kitokia situacija susiklosto vertinant nemokumą kaip teisinę kategoriją. Nuo to, kaip

²⁴ Thompson D. C. A Critique of 'Deepening Insolvency,' a New Bankruptcy Tort Theory. *Stanford Journal of Law, Business, and Finance*, Vol. 12, No. 2, 2007.; Morrison D. S., When is a Company Insolvent? *Insolvency Law Journal*, Vol. 10, March 2002.

²⁵ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

²⁶ www.investopedia.com

²⁷ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

²⁸ Wise Geek. What is insolvency? Available at: <http://www.wisegeek.com/what-is-insolvency.htm>.

bus nemokumas reglamentuojamas įstatymuose, bei tie įstatymai interpretuojami, priklauso finansinių problemų turinčių teisės subjektų likimas.

Paprastai bankroto bylos keliamos siekiant apsaugoti kreditoriaus interesus, kad jų reikalavimai liktų patenkinti. Tačiau pažymėtina, jog kelti bankroto bylą gali būti suinteresuoti toje pačioje prekių ar paslaugų rinkoje veikiantys konkurentai ar tiesiog keršto siekiantys asmenys.²⁹ Todėl taip pat svarbu apsaugoti ir pačios finansinių sunkumų turinčios įmonės interesus. Neteisingai įvertinus aplinkybes bei klaidingai nustačius nemokumo faktą, bankroto byla gali būti iškelta nepagrįstai.

1.3. Nemokumo atribojimas nuo panašių civilinių santykių

Jeigu nemokumas reiškia rinkos subjektų nesugebėjimą įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų, ar tada esant bet kokiam įsiskolinimui įmonė arba fizinis asmuo bus pripažintas kaip nemokus? Šis teiginys savaime prieštarautų elementariems logikos dėsniams. Takoskyrą tarp absoliutaus nemokumo ir panašių civilinių santykių detaliai analizuoja Norkus R.³⁰ Autorius į nemokumą panašius civilinius santykius, skaido į pastarąsias rūšis: nenorą atsiskaityti, laikiną mokėjimų sutrikimą, gresiantį nemokumą ir situaciją, kai skolininko turtas nebepadengia jo skolinių įsipareigojimų. Minėtas teisinės kategorijas šiame poskyryje aptarsime detaliau.

Nenoras atsiskaityti suprantamas kaip skolininko tyčinis arba netyčinis vengimas įvykdyti savo prievolės kreditoriams. Pavyzdžiui, skolininkas nepripažįsta kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo; skolininkas paprasčiausiai praleidžia atsiskaitymo terminą dėl klaidos (datų sumaišymo, netvarkingos dokumentacijos); skolininkas piktybiškai vengia atsiskaityti. Pabrėžtina, jog visais minėtais atvejais nors prievolė ir nėra įvykdyta, dar nereiškia, jog skolininkas yra nemokus. Moku jis išlieka tol, kol yra pajėgus įvykdyti savo prievolę.³¹

Laikinas nemokumas arba laikinas mokėjimų sutrikimas vertintinas kaip mokėjimo sutrikimas kuomet skolininkas turi galimybę trūkstamas likvidžias mokėjimo priemones gauti per trumpą laikotarpį. Neretai kyla diskusijų dėl to, kokio dydžio prievolės neįvykdymas gali būti pripažįstamas mokėjimo sutrikimu, kokia turi būti minėto sutrikimo trukmė ir kt. Paprastai laikoma, jog, jei skolininkas negali apmokėti skolų dabar, bet jo turimo turto aktyvas viršija pasyvą, tai toks skolininkas laikomas faktiškai negalinčiu mokėti, tačiau galinčiu sumokėti vėliau.

²⁹ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai. Jurisprudencija, 2004, t. 57(49).

³⁰ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

³¹ Ibid.

Gresiantis nemokumas suprantamas kaip skolininko nemokumas ateityje, arba būsimas nemokumas. Gresiantis nemokumas nuo esamo skiriasi tuo, kad šiuo atveju vertinama ne esama, o būsima situacija, kuomet sueis skolų mokėjimo terminai. Gresiantis nemokumas reiškia situaciją, kai skolininkas yra pajėgus įvykdyti savo einamuosius įsipareigojimus, tačiau yra grėsmė, jog nepajėgs įvykdyti savo būsimų įsipareigojimų, suėjus jų terminui. Norkus R. pažymi, jog vertinant gresiantį nemokumą turi būti atsižvelgiama ne tik į prisiimtus įsipareigojimus, bet ir į neišvengiamai būtinus prisiimti įsipareigojimus, t. y. turi būti palyginama, ar atsižvelgiant į būsimum laikotarpiu turimas gauti pajamas ir prognozuojamas išlaidas, skolininkas yra pajėgus vykdyti savo prievolės. Gresiančio nemokumo instituto tikslas yra laiku užkirsti kelią kreditorių teisių pažeidimui ir atkurti skolininko mokumą.

Situacija, kai skolininko turtas nebepadengia jo skolinių įsipareigojimų, kaip jau minėta, vertinamas kaip vidinis nemokumo požymis arba kaip absoliutus negalėjimas mokėti. Pažymima, kad kai įmonės skolos viršija jos turtą, tokia įmonė nebegali vykdyti savo prievolių ir yra laikoma nemokia. Tačiau nemokumas gali būti konstatuotas ir tais atvejais, kai skolininkas dėl kitų priežasčių nebegali įvykdyti savo prisiimtų įsipareigojimų, nors turi pakankamai turto, tačiau jo nepavyksta realizuoti ar kitais atvejais. Tuo tarpu skolininkas net ir labai įsiskolinęs gali būti vertinamas kaip mokus, kol sugeba vykdyti savo turtinius įsipareigojimus, t. y. nėra praradęs galimybės pasiskolinti ar su kreditoriais sutaria dėl įsiskolinimų atidėjimų ir kt.³²

Nemaža dalis valstybių savo įstatymuose yra apibrėžę nemokumą kaip teismo nustatytą absoliutų skolininko negalėjimą mokėti. **Absoliutus negalėjimas mokėti** reiškia, kad skolininkas yra patekęs į tokią finansinę padėtį, kai negali padengti savo skolų nei dabar, nei neturi galimybės tai padaryti ateityje.

Apibendrinant būtų galima teigti, jog pačia „gryniausia“ prasme, teisiniu aspektu, nemokia turėtų būti laikoma absoliučiai nemoki įmonė. Atitinkamai taikant nemokumo procedūras, turėtų būti atsižvelgiama būtent į nemokumo rūšį. Manytina, jog jei absoliučiai nemokiai įmonei galima taikyti bankroto procedūrą, galbūt esant gresiančiam arba laikinam skolininko nemokumui, geresnis problemos sprendimas būtų įmonės reorganizacija arba neformalios nemokumo procedūros.

Taigi, tuo atveju, kai įmonė yra kritinės būklės ir negali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų reikia nustatyti – ar įmonės finansiniai sunkumai yra tik laikino pobūdžio, ar įmonė yra absoliučiai (beviltiškai) nemoki. Tam turi būti atlikta įmonės nemokumo priežasčių analizė, o įmonėje susidariusi situacija turi būti vertintina mažiausiai dviem aspektais: a.) finansiniu požiūriu;

³² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

b.) verslo vadybos požiūriu. Taip pat kaskart sprendžiant dėl galimybės tęsti verslą ar poreikio nutraukti veiklą (t. y. kelti bankroto bylą ir įmonę likviduoti), turi būti analizuojami šie veiksniai:

- Turto bei įsipareigojimų struktūra, jų dydžiai nagrinėjamu metu.
- Tikėtinos veiklos pajamos, sąnaudos per numatomą (analizuojamą) laikotarpį.
- Pinigų srautų skaičiavimai – kokiomis lėšomis gali disponuoti įmonė numatomo (analizuojamo) laikotarpio pabaigoje.
- Įmonės finansinės būklės prognozės – kaip keistųsi įmonės turtas bei įsipareigojimai, jei būtų tęsiama veikla.
- Sumodeliuojama ateities situacija – kiek įmonės vadovybė, savininkai nori ir geba prisiimti atsakomybę dėl veiklos tęstinumo.

Tik turint nors tokius minimalius duomenis pagrįstai galima būtų teikti pasiūlymus:

- atsisakyti taikyti įmonei poveikio priemonės, jei įmonės nemokumas yra trumpalaikio pobūdžio ir jei toks atsisakymas neturėtų neigiamų padarinių kreditoriams, arba;

- siekti įmonės mokumo atkūrimo, taikant restruktūrizavimo procedūras, jei šiuo atveju kreditorių praradimai būtų mažesni nei įmonės likvidavimo atveju, arba;

- kelti įmonei bankroto bylą ir įmonę likviduoti.³³

1.4. Nemokumo priežastys ir sprendimo būdai

Išsiaiškinus kaip bendrai suprantamas nemokumas, vertėtų paanalizuoti ir šią būklę sukeliančius faktorius. Nemokumą gali sąlygoti daugybė įvairių priežasčių. Dažnai jos skirstomos į vidinius ir išorinius veiksnius. Vidiniai veiksniai gali būti kontroliuojami pačios įmonės, kai tuo tarpu išoriniai - vyksta be jokio įmonės įsikišimo. Kaip du svarbiausi įmonės nemokumą sąlygojantys *vidiniai* veiksniai įvardijami pradinio ir darbinio kapitalo trūkumas bei blogas kapitalo valdymas.³⁴ Pagrindinis *išorinis* nemokumo veiksnys yra ekonominės sąlygos, kurių metu vykdomas įmonės verslas. Kaip pavyzdį galima pateikti kintančias palūkanų normas, Vyriausybės politiką, ekonomikos svyravimus, kurie industrijoje nemaža dalimi įtakoja įmonės pajamų gavimą.

Kiti autoriai nemokumą nulemiančias priežastis skirto į objektyvias ir subjektyvias. Objektyviomis priežastimis vėlgi laikytinos nuo pačios įmonės valdymo nepriklausančios priežastys, tokios kaip nepalanki rinkos situacija, įmonės kontrahentų prievolių pažeidimas, žaliavų

³³ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

³⁴ Fair N. Causes of Business Insolvency. Available at: <http://ezinearticles.com/?Causes-of-Business-Insolvency&id=4046817>.

kainų padidėjimas, staigus planuotų piniginių įplaukų sumažėjimas ir kt. Subjektyviomis priežastimis įvardijamos nuo pačios įmonės priklausančios priežastys, tokios kaip netinkama įmonės vadyba, blogas finansinių išteklių valdymas, įmonės vadovų nesąžiningumas, turto iššvaistymas ir kt. Manytina, jog tiek aukščiau įvardintas nemokumo priežasčių diferencijavimas į vidinius ir išorinius veiksnius, tiek pastarasis (į objektyvias ir subjektyvias priežastis) sutampa, tiesiog autoriai nemokumą sąlygojančius faktorius apibrėžia skirtingomis definicijomis.

Omar P. J. prie visų minėtų nemokumo priežasčių priskiria ir „tikrą nesėkmę“ (angl. *genuine misfortune*) bei pateikia keletą tokio fenomeno pavyzdžių. Pavyzdžiui, nuostolinga investicija, blogo patarimo paklausymas, ar tiesiog paprasčiausias neapsižiūrėjimas. Įdomu tai, kad ankstesniais dešimtmečiais kai kurių valstybių teismai vertindavo nesėkmės faktorių ir netgi išduodavo skolininkui „nesėkmės sertifikatą“ bei atleisdavo nuo neigiamų „tikros nesėkmės“ sąlygoto nemokumo pasekmių, pavyzdžiui, bankroto. Šis sertifikatas buvo ypač reikšmingas norint pradėti naują verslą arba siekiant susirasti kitą darbą. Kitos minėto autoriaus įvardintos priežastys sutampa jau su ankščiau aprašytomis: prekyba be pelno, skolininko suteikta garantija už kito skolas, blogas ar neefektyvus įmonės valdymas, skolos našta, palūkanų normų svyravimai.³⁵

Pažymėtina, kad nuo nemokumo neapsaugotas nei vienas verslo rinkoje dalyvaujantis subjektas. Su nemokumu gali susidurti ne tik mažos, neseniai įsisteigusios įmonės, bet ir didieji verslo subjektai. Mažoms ir vidutinėms įmonėms nemokumo grėsmė dažniausiai kyla dėl mažesnio finansinio bagažo (ypač pradinio). Be to, daugumai jų pakankamai sudėtinga gauti finansavimą iš kredito institucijų, nes dažnai nedidelės įmonės negali suteikti pakankamos prievolių įvykdymo garantijos. Minėti faktoriai nesukelia tiek daug problemų verslo gigantams. Deja, blogas finansų valdymas gali turėti vienodos įtakos tiek mažoms ir vidutinėms, tiek didelėms įmonėms. Galbūt būtų galima ginčytis, jog didelės įmonės turi galimybę nusišamdyti aukštos kvalifikacijos specialistų komandą ir taip finansų valdyme įgyti pranašumą prieš mažesnius konkurentus, tačiau jų sudaromi sandoriai taip pat rizikingesni ir lygiai taip pat gali privesti įmonę prie nemokumo.³⁶

Jau minėta, kad nemokumas gali sukelti daugybę sunkių ir negrįžtamų pasekmių: rinkos subjektas praranda galimybę disponuoti savo turtu, teisę dalyvauti komerciniuose sandoriuose, materialinį bei procesinį veiksnumą. Todėl spręsti susidariusį nemokumą esant normalioms aplinkybėms (t. y. kai nėra siekiama tyčinio bankroto, ar „susidorojimo“ su konkurentais) yra suinteresuoti ir patys subjektai.

³⁵ Eales P.G. *Insolvency – A Practical Legal Handbook for Managers*. Gresham Books, 1996

³⁶ Smythe B. *Causes of Business Insolvency*. Available at: <http://www.isnare.com/?aid=208244&ca=Finances>;

Įmonės, turinčios finansinių sunkumų arba susiduriančios su gresiančiu nemokumu, gali imtis veiksmų, jog ir toliau išliktų finansiškai mokios. Labai dažnai susiklosčiusią finansinę padėtį galima ištaisyti daug „švelnesniais“, nei, tarkim, bankrotas ar įmonės likvidacija, būdais. Pavyzdžiui, sudarant neformalius susitarimus su kreditoriais ir susitariant dėl papildomų mokėjimo sąlygų, tokių kaip finansinių įsipareigojimų termino atidėjimas.³⁷ Kitas sprendimo būdas yra papildomas finansinių išteklių skolinimasis, iš kurio galima padengti įsipareigojimus, kuriems jau suėjo įvykdymo terminas. Tačiau pažymėtina, kad papildomai skolinantis įmonės įsipareigojimais visgi didėja, tiesiog pratęsiami jų grąžinimo terminai. Susidariusį nemokumą galima spręsti ir įmonės verslo dalies pardavimu, - dalies akcijų perleidimu kitiems rinkos dalyviams.

Kiek radikalesnis nemokumo problemos sprendimo variantas yra įmonės prijungimas prie kitos, dažnai didesnės įmonės. Neretai pastebimas reiškinys, kai milžiniški konglomeratai siekia pajungti mažas, bet komerciškai naudingas įmones pagal prisijungimo (angl. *merger*) arba „perėmimo“ (angl. *takeover*) procedūras. Net jei nedidelė įmonė susiduria su nemokumo problema, jos turimos teisės į tam tikrą produktą gali pasirodyti pakankamai naudingos siekiant išsaugoti atitinkamą įmonę nuo finansinio žlugimo.³⁸

Visi išvardinti nemokumo problemos sprendimo būdai vadinami neformaliais. Jei jie sėkmingai pritaikomi, įmonė „išgelbėjama“ nuo formalių ir teisiškai reglamentuotų nemokumo sprendimo procedūrų: bankroto, likvidavimo ir kitų.

1.5. Nemokumo ir bankroto santykis

Paminėtina, kad daugelyje valstybių iki 20 a. nemokumas buvo suprantamas kaip skolininko negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais, o bankrotas – žalos padarymas kreditoriams sumažinant turtą arba jį paslepiant, kas užtraukdavo baudžiamąją atsakomybę. Šiuo metu bankroto ir nemokumo sąvokos, kartais vartojamos kaip sinonimai, turi savarankiškas reikšmes.

Daugelyje šaltinių pažymima, jog nemokumas nėra laikomas bankroto sinonimu.

Nors nemokumas dažnai painiojamas su bankrotu, tačiau šios dvi sąvokos nėra tapačios. Bankroto sąvoka vartojama kalbant apie subjektą, kuris nebedisponuoja savo turtu ir jau nebeturi galimybės įvykdyti savo įsipareigojimų. Tuo tarpu nemokumas reiškia, jog subjektui tiesiog išseko įsipareigojimams įvykdyti reikalingi ištekliai.³⁹

³⁷ Investuotojų enciklopedijos tinklapis. Prieiga galima adresu: <http://www.investopedia.com/terms/i/insolvency.asp>.

³⁸ Wise Geek. What is insolvency? Available at: <http://www.wisegeek.com/what-is-insolvency.htm>.

³⁹ The Difference Between Business Insolvency and Bankruptcy. Available at: www.bankruptcyfirms.com

Abi sąvokos apibrėžia, jog įmonė yra nepajėgi laiku vykdyti prisiimtų įsipareigojimų arba jie viršija įmonės turtą, tačiau nemokumas yra tiesiog faktinė kategorija, o bankrotas – juridinė arba teisinė. Įmonės gali būti nemokios, tačiau teisiškai nebankrutavusios. Nemokumas gali vesti prie bankroto ir dažnai yra pastarojo sąlyga, tačiau nemokumas taip pat gali būti tik laikinas ir išsprendžiamas ir be teisinės kreditorių apsaugos, t. y. bankroto procedūros.⁴⁰

Bankrotu įvardijama jau iš teisinio (juridinio) nemokumo (t. y. teismo patvirtinto) kylanti procedūra, kuria siekiama įmonės nemokumo sprendimo. Taigi nemokumas – faktinė, o bankrotas – juridinė kategorija. Galima teigti, jog nemokumo sąvoka yra platesnė nei bankroto. Nemokumas ne visada reiškia įmonės bankrotą, tačiau visos bankrutuojančios įmonės yra laikomos nemokiomis.

Nemokumo terminas dažniau vartojamas finansiniu aspektu. Daugybė asmenų ar įmonių gali būti nemokūs, nors ir nematyti jokių išorinių to nemokumo ženklų. Pavyzdžiui, ką tik savo veiklą pradėjusi ir didelę paskolą pasiėmusi įmonė. Formaliai žiūrint, jos turimi finansiniai įsipareigojimai gerokai viršija turtą, tačiau ateityje tokia įmonė gali uždirbti dideles pajamas ir galiausiai turėti daugiau turto nei įsipareigojimų.

Atkreiptinas dėmesys, jog kai kuriose valstybėse, kaip ir Europos Sąjungos teisėje, vietoj termino „bankrotas“ vartojamas „nemokumo“ terminas. Pavyzdžiui, angliškas *insolvency* terminas gali reikšti tiek bankrotą, tiek nemokumą.

⁴⁰ Wise Geek. What is insolvency? Available at: <http://www.wisegeek.com/what-is-insolvency.htm>.

2. NEMOKUMO SAMPRATOS REGLAMENTAVIMO PAGRINDAI ĮVAIRIOMS NEMOKUMO PROCEDŪROMS PRADĖTI IR JŲ KLASIFIKAVIMAS.

2.1. Bendrinė nemokumo samprata Lietuvos Respublikos teisėje

Nemokumo samprata Lietuvos Respublikos teisėje tiesiogiai įtvirtinta ar bent minima tiek įstatymuose, tiek poįstatyminiuose teisės aktuose, t. y. pirminiuose bei antriniuose teisės šaltiniuose. Bene svarbiausias civilinius teisinius santykius reguliuojantis įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁴¹ tiksliai nemokumo sąvokos neapibrėžia, tačiau ši teisinė kategorija minima reguliuojant atskirus civilinius teisinius santykius (LR CK 4.205 str., 5.63 str., 6.8 str., 6.9 str., 6.23 str., 6.35 str., 6.66 str., 6.68 str., 6.80 str., 6.105 str., 6.140 str., 6.317 str., 6.345 str., 6.753 str., 6.786 str., 6.792 str., 6.961 str.).

Ketvirtojoje Civilinio kodekso knygoje reguliuojančioje daiktinę teisę, skyriuje apie įkeitimą nustatyta, jog sutartyje gali būti numatyta įkaito davėjo (juridinio asmens) pareiga apdrausti įkeitimo objektą likvidavimo arba nemokumo atveju (4.205 str. 2 d.). Taigi šioje nuostatoje nemokumas siejamas su įkeisto daikto realizavimu.

Penktoje Civilinio kodekso knygoje, reguliuojančioje paveldėjimo teisę, nemokumo sąvoka minima straipsnyje, reglamentuojančiame kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo tvarką. Nustatyta, jog reikalavimai, susiję su paveldimos įmonės ar ūkio veikla, pereina įpėdiniams, išskyrus tuos atvejus, kai paveldima įmonė, kuriai pradedamas bankroto procesas, ar ūkis yra nemokus (5.63 str. 3 d.).

Dažniausiai nemokumas yra minimas šeštojoje Civilinio kodekso knygoje, reglamentuojančioje prievolių teisę. Reguluojant skolininkų ir kreditorių daugumą, nustatyta, jog dėl vieno iš bendraskolių nemokumo atsirandantys nuostoliai paskirstomi lygiomis dalimis kitiems bendraskoliams, išskyrus tuos atvejus, kai jų prievolės dalys nelygios (6.8 str. 4 d.). Reguluojant bendraskolių tarpusavio atgręžtinius reikalavimus, teigiama, jog tai, ko vienas iš bendraskolių dėl savo nemokumo nesumoka solidariają pareigą įvykdžiusiam skolininkui, turi padengti lygiomis dalimis kiti bendraskoliai, išskyrus atvejus, kai jų skolos dalys nelygios (6.9 str. 1d.). Straipsnyje, reglamentuojančiame reikalavimo atsisakymo teisę, nustatyta, jog, kai kreditorius atsisako solidariojo reikalavimo vienam iš bendraskolių, o kitas iš bendraskolių tapo nemokus, nemokaus bendraskolio dalis paskirstoma kitiems bendraskoliams, išskyrus bendraskolio dėl kurio buvo atsisakyta solidariojo reikalavimo, dalį (6.23 str. 3 d.).

⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 74, 77, 80, 82.;

Skirsnyje apie terminuotas prievolės nustatyta, jog skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas, kai jis tampa nemokus, bankrutuoja arba be kreditoriaus sutikimo sumažina ar sunaikina pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą, taip pat kai skolininkas neįvykdo sąlygų, su kuriomis siejamas lengvatų suteikimas (6.35 str.).

Kreditoriaus interesų gynimo nuostatos reglamentuojančios kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) suteikia kreditoriui teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti. Sandoriu, pažeidžiančiu kreditoriaus teises yra laikomas sandoris, dėl kurio skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip juo pažeidžiamos kreditoriaus teisės (6.66 str. 1 d.). Kreditorius gindamas savo interesus turi teisę pareikšti netiesioginį ieškinį, tačiau tik tais atvejais, kai kreditoriui būtina apsaugoti savo teises, t. y. „kai skolininkas tapo nemokus, jam iškelta bankroto byla ir kitais ypatingais atvejais“ (6.68 str. 2 d.). Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad „skolininko nemokumas neturi būti aiškinamas taikant analogiją su Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinta nemokumo sąvoka, nes *actio Pauliana* gali būti reiškiamas dėl tokio sumažėjusio skolininko mokumo, dėl kurio šis (fizinis ar juridinis asmuo) negali patenkinti kreditoriaus reikalavimo, o bankroto atveju nemokumo kriterijai yra skirti kitiems tikslams. <...> Nemokumas neturėtų būti suprantamas Įmonių bankroto įstatymo prasme kaip visiškas skolininko nemokumas (išskyrus atvejus, kai skolininkui–juridiniam asmeniui iškelta bankroto byla), o kaip skolininko negalėjimas patenkinti viso kreditoriaus reikalavimo“.⁴²

Civilinio kodekso skyriuje apie laidavimą nustatyta, jog „Laiduotojas turi teisę reikalauti, kad kreditorius pirmiausia nukreiptų išieškojimą į konkretų pagrindinio skolininko turtą, išskyrus atvejus, kai laiduotojas šios teisės yra aiškiai atsisakęs. Jeigu kreditorius nepasinaudojo laiduotojo nurodymu ir pirmiausia nenukreipė išieškojimo į nurodytą konkretų pagrindinio skolininko turtą, tai kreditorius atsako už po to atsiradusį pagrindinio skolininko nemokumą tiek, kokia yra laiduotojo nurodyto turto vertė“ (6.80 str. 2 d.).

Nuostata apie perleidusio reikalavimą kreditoriaus atsakomybę įtvirtina, jog „jeigu reikalavimo teisė perleidžiama atlygintinai, tai pradinis kreditorius atsako tik už perleidimo metu buvusį skolininko nemokumą ir tik tiek, kokio dydžio sumą gavo už perleidimą“ (6.105 str. 3 d.).

Civilinio kodekso 6.140 straipsnyje įtvirtinta, jog skolininkui tapus nemokiu, kreditoriai gali įskaityti savo reikalavimus, net ir nesuėjęs jų terminui.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo mėn. 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga Nr. 2.

Nuostatose reguliuojančioje pirkimo-pardavimo sutartis yra nustatyta pardavėjo pareiga perduoti daiktus pirkėjui. Tačiau „jeigu pirkimo-pardavimo sutartis numato, kad pirkėjas kainą sumoka tik po daiktų perdavimo, o po sutarties sudarymo jis tapo nemokus, tai pardavėjas perduoti daiktų neprivalo“ (CK 6.317 str. 6 d.). Pirkėjui nesumokėjus už pagal pirkimo-pardavimo sutartį įsigytus daiktus, pardavėjas įgyja teisę reikalauti daiktus grąžinti atgal, tačiau „kai pirkėjas tampa nemokus, pardavėjas negali išreikalauti daiktų, už kuriuos nesumokėta, jeigu per protingą terminą pirkėjo administratorius pasiūlo sumokėti kainą ar pateikia šios prievolės įvykdymo užtikrinimą“ (6.345 str. 2 d.).

Straipsniuose, reglamentuojančiuose turizmo paslaugų teikimą įtvirtinta, jog „jeigu kelionės organizatorius dėl savo nemokumo ar kitų priežasčių negali tinkamai įvykdyti sutarties, jis privalo imtis priemonių, kad jo pareigas perimtų kitas asmuo. Jeigu turistas jau atvyko į paskyrimo vietą, kelionės organizatorius bet kuriuo atveju privalo užtikrinti turisto sugrįžimą atgal“ (6.753 str. 3 d.).

Civilinio kodekso nuostatose, reglamentuojančiose komiso sutarties kylančius teisinius santykius, nustatyta, jog komitentui nevykdant savo prievolių, komisionierius turi teisę sulaikyti turimus daiktus, tačiau „jeigu komitentas tampa nemokus (jam iškeliamą bankroto byla), komisionierius netenka sulaikymo teisės ir įgyja įkeitimo teisę į tą daiktą (priverstinis įkeitimas), o jo reikalavimai dėl daikto, kurį komisionierius buvo sulaikęs, vertės dydžio tenkinami kartu su įkeitimu užtikrintais reikalavimais“ (6.786 str. 3 d.). Viena iš komiso sutarties pasibaigimo sąlygų yra skolininko nemokumas arba bankroto bylos iškėlimas (6.792 str. 3 d.)

Nuostatose, reglamentuojančiose turto patikėjimą, nustatyta, jog draudžiama išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, išskyrus atvejus, kai patikėtojų yra iškeliamą bankroto byla arba jis tampa nemokus. Taip pat kai patikėtojų iškelta bankroto byla arba jis tapo nemokus, baigiasi turto patikėjimo teisė, o turtas turi būti grąžintas patikėtojų (6.961 str. 2 d.).

Manytina, jog nemokumo sąvokos neapibrėžtumas Civiliniame kodekse nėra pagrįstas. Daugelyje nuostatų šia sąvoka nustatomos įvairios išlygos. Tačiau ką konkrečiai laikyti nemokumu paliekama spręsti pačioms šalims arba teismui. Pažymėtina, jog kai kuriose Civilinio kodekso straipsniuose, mininčiuose nemokumą, netiesiogiai kalbama tiek apie fizinio, tiek apie juridinio asmens nemokumą. Taigi šiame įstatyme fizinio asmens nemokumas siejamas ir su įvairiomis bankroto stadijomis, nors Lietuvos teisėje fizinio asmens bankrotas nėra įteisintas.

Galima pritarti, Bernotaitės K.⁴³ nuomonei, jog tokio reglamentavimo taikymas praktikoje gali sukelti nemažai neaiškumų.

Tiesiogiai teisinis nemokumo apibrėžimas Lietuvoje reglamentuojamas tik Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme. Pirmą kartą 1992 m. priėmus šį įstatymą⁴⁴, nemokumo apibrėžimas pateiktas dar nebuvo. Tai padaryta tik 1997 metais, priėmus naują Įmonių bankroto įstatymą⁴⁵. Nemokumu buvo įvardinta tokia įmonės būseną, kai jos finansiniai įsipareigojimai yra lygūs jos turtui arba jį viršija.⁴⁶ Vadinasi, nemokumas apibrėžiamas per finansinio balanso (turto) nepakankamumą (vidinis nemokumo požymis).

2001 m. priimtame Įmonių bankroto įstatyme⁴⁷ nemokumas jau įvardijamas kaip „įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės“.⁴⁸ Kaip matyti iš apibrėžimo, nemokumo sąvoka naujajame įstatyme išplečiama ir apibrėžiama per piniginių išteklių nepakankamumą arba negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais (išorinis nemokumo požymis). Tam, kad įmonė būtų pripažinta nemokia, nustatomas trijų mėnesių prievolių įvykdymo terminas su galimybe jį pratęsti. Antra, nurodoma, jog pradelsti įsipareigojimai turi viršyti pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės. Taigi numatytos dvi sąlygos nemokumui pripažinti: terminas ir balanso vertė.

Naujausia, 2008 metais priimta, Įmonių bankroto įstatymo redakcija⁴⁹ nemokumą įvardiją kaip tokią įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.⁵⁰ Be to, jog nemokumo sąvoka gerokai sutrumpinta, yra atsisakoma termino įsipareigojimų įvykdymui nustatymo. Realiai šiuo įstatymo pakeitimu labai išplečiamas nemokių ūkio subjektų ratas, nes iš nemokios įmonės sąvokos eliminavus konkretų laikotarpį, nurodantį prisiimtų įsipareigojimų nevykdymo terminą, nemokiu tampa bet kuris ūkio

⁴³ Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. Jurisprudencija, 2006, t.77(69);

⁴⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 1992-10-20 Nr.29-843;

⁴⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 1997-07-04 Nr.64-1500;

⁴⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios. 1997-07-04 Nr.64-1500, 2 str. 8 d.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios: 2001-04-11 Nr.31-1010;

⁴⁸ Ibid. 2 str. 8 d.

⁴⁹ Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13(1), 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu ĮSTATYMAS, Valstybės žinios: 2008-06-07 Nr.65-2456

⁵⁰ Ibid. 2str. 8 d.

subjektas, bent kiek vėluojantis vykdyti įsipareigojimus, jei tik šie viršija pusę į jo balanso įrašyto turto vertės. Neišvengiamai susidaro įspūdis, jog šia nuostata panaikinama bet kokia takoskyra tarp absoliutaus ir tiesiog laikino pobūdžio įmonės nemokumo.

Pažymėtina, jog projektą svarsčiusi grupė šią nuostatos redakciją priėmė, remdamasi 2006 metais Ūkio ministerijos užsakytu Nacionalinės verslo administratorių asociacijos atliktu taikomuoju moksliniu tyrimu „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“ (toliau – Studija).⁵¹ Įstatymo rengėjai pritarė studijos ekspertų nuomonei, jog įstatymo nuostata, kad įmonei bankroto byla keliama, kai teismas nustato, jog įmonė yra nemoki, t. y. ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po nustatyto termino ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, nėra tinkama. Įstatymo aiškinamajame rašte teigiama, kad atlikti skaičiavimai rodo, kad įmonių bankroto proceso metu kreditorių reikalavimų tenkinimo lygis, 2005 metų pabaigos duomenimis, yra šiek tiek didesnis nei 11%. Studijoje kaip viena iš priežasčių, galinčių lemti tokį palyginti žemą kreditorių reikalavimų tenkinimo lygį, įvardyta Įstatyme nustatyta sąlyga, suteikianti teisę kreditoriui kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo tik praėjus trims mėnesiams po termino, kai turėjo būti įvykdyti įsipareigojimai (sumokėtos skolos). Studijos autoriai mano, kad šį trijų mėnesių terminą galima būtų traktuoti kaip netiesioginį įmonės skolininkės rėmimą, iškeliantį skolininko interesus aukščiau kreditoriaus interesų (netiesiogiai „sudarant skolininkui galimybę“ tam tikrą laiką nepagrįstai, prieš kreditoriaus valią, naudotis kreditoriaus turtu). Be to, per šį terminą nesąžiningas skolininkas gali parduoti, padovanoti ar paslėpti nuo kreditorių įmonės turtą. Todėl siūloma Įstatyme nustatyti, kad kreditorius galėtų kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei skolininkei iškelimo anksčiau, nelaukdamas trijų mėnesių, t. y. siūloma atsisakyti Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatyto termino.⁵²

Tokiai įstatymo projekto autorių pozicijai būtų galima nepritarti dėl šių priežasčių. Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, kad vykdant įprastinę ūkinę – komercinę veiklą įmonės, net ir būdamos ekonomiškai pajėgios, dėl įvairių ekonominių priežasčių gali negalėti kurį laiką įvykdyti tam tikrų skolinių įsipareigojimų. Tokiais atvejais patirtus nuostolius kitoms susitarimo šalims įmonės paprastai kompensuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka. Todėl manytina, jog neapibrėžtas pradelstų įsipareigojimų įvykdymo laikotarpis nepagrįstai sulygina

⁵¹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

⁵² Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13(1), 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu ĮSTATYMAS, Valstybės žinios: 2008-06-07 Nr.65-2456. Aiškinamasis raštas.

ekonomiškai pajėgias bei nemokias įmones. Svarbiausia – atsiranda galimybė piktnaudžiauti bankroto institutu. Antra, būtina atsižvelgti į įstatymo pataisų priėmimo laikotarpio vyravusią ekonominę situaciją šalyje. Termino nustatymo išbraukimas buvo motyvuojamas tuo, jog skolininkai nebegalėtų piktnaudžiauti savo padėtimi ir efektyviau būtų apgintos kreditorių teisės. Deja, įstatymas priimtas pačioje ekonominės recesijos pradžioje. Pastaruosius pora metų buvo galima stebėti daugybės įmonių bankrotą. Susiklosčiusi ekonominė situacija lėmė įmonėms daugybę finansinių sunkumų. Vadinasi natūralu, jog reikia laiko jiems išspręsti. Susidariusiomis nepalankiomis rinkos sąlygomis prioritetas valstybės tikslas turėtų būti būtent verslo subjektų išsaugojimas, o ne jų žlugdymas.

Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme nuolat minimos finansinių sunkumų turinčios įmonės statusas, tačiau tiesiogiai nemokumo sąvoka nereguluojama. Įstatymo 2 str. 11 d. teigiama, jog „kitos šiame įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme ir kituose įmonių nemokumą reglamentuojančiuose teisės aktuose“. Tiek iš šios nuostatos, tiek iš įstatymo reguliuojamų santykių, galima suprasti, jog įmonė, kuriai keliama restruktūrizavimo byla yra nemoki. Pažymėtina, jog įmonės nemokumas šiame įstatyme suprantamas kiek kitaip nei Įmonių bankroto įstatyme. Bankrotas keliamas jau absoliučiai nemokioms įmonėms, tuo tarpu restruktūrizavimo procedūros vykdomos įmonėms, kurias dar galima išsaugoti.

Galima daryti prielaidą, jog Įmonių restruktūrizavimo įstatyme nemokumas apibrėžiamas per finansinių sunkumų turinčios įmonės sampratą. Ankstesnėje įstatymo redakcijoje buvo įtvirtinta laikinų finansinių sunkumų turinčios įmonės samprata, - tai įmonė, kuri negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trimis mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas.⁵³ Dabartinėje redakcijoje - finansinių sunkumų turinti įmonė – įmonė, kuri negali vykdyti prievolių ir sumažinti nuostolių, kurie, kreditoriams nesuteikus pagalbos, priverstų ją nutraukti veiklą ir bankrutuoti.⁵⁴

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas⁵⁵ nemokumą reglamentuoja apibrėždamas nemokaus darbdavio sąvoką. Darbdavys laikomas nemokiu, kai jam yra taikomos bankroto

⁵³ Įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios: 2001, Nr.31-1012.

⁵⁴ Ibid. 2 str. 1 d.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926. Valstybės žinios: 2002, Nr. 64-2569.

procedūros, ir kitais įstatymų nustatytais atvejais.⁵⁶ Taigi nemokumas Darbo kodekse tapatinamas su bankrotu. Darbdavio nemokumo apibrėžimas įtrauktas, siekiant apginti darbuotojų interesus darbdaviui tapus nemokiu. Nustatyta, jog „darbdavio nemokumo atvejais įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis darbuotojo reikalavimus, susijusius su darbo santykiais, tenkina garantinė institucija“⁵⁷.

Nemokumo sąvoka minima, tačiau neapibrėžiama ir daugelyje kitų Lietuvos Respublikos įstatymų. Štai Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme⁵⁸ nustatyta, jog nemokiai akcinei bendrovei taikomi įstatinio kapitalo didinimo ribojimai⁵⁹, draudžiama mažinti įstatinį kapitalą⁶⁰, visuotinis akcininkų susirinkimas negali priimti sprendimo skirti ir išmokėti dividendus⁶¹, nemoki bendrovė negali būti pertvarkoma⁶², visuotinis akcininkas negali priimti sprendimo dėl nemokios bendrovės likvidavimo⁶³.

Kitur nemokumo nustatymo teisė suteikiama atitinkamoms institucijoms. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme⁶⁴ nustatyta, jog sąlygas, kuriomis kredito unija gali būti pripažįstama nemokia, ir kredito unijos nemokumo apskaičiavimo ir įvertinimo tvarką nustato priežiūros institucijos teisės aktai.⁶⁵ Vadinasi, šiuo teisės aktu diskrecijos teisė nustatyti nemokumą tenka kredito unijas prižiūrinčioms institucijoms. Ta pati taisyklė taikoma ir nustatant bankų nemokumą. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme⁶⁶ reglamentuojama, jog sąlygas, kurioms esant bankas gali būti pripažįstamas nemokiu, ir banko nemokumo apskaičiavimo ir įvertinimo tvarką nustato priežiūros institucijos teisės aktai.⁶⁷ Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme⁶⁸ teigiama, jog jei įstatymų nustatyta tvarka pareiškimą dėl draudimo įmonės bankroto bylos iškėlimo pateikia kiti asmenys, teismas prieš priimdamas sprendimą iškelti bankroto bylą privalo gauti Priežiūros komisijos išvadą dėl draudimo įmonės nemokumo.⁶⁹ Vadinasi, tai ar draudimo įmonė yra nemoki sprendžia Draudimo priežiūros komisija.

⁵⁶ Ibid. 205 str. 1 d.

⁵⁷ Ibid. 205 str. 2 d.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835, Žin., 2000, Nr. 64-1914

⁵⁹ Ibid. 50 str. 2d.

⁶⁰ Ibid. 52 str. 7 d.

⁶¹ Ibid. 60 str. 3d. 1p.

⁶² Ibid. 72 str. 4 d.

⁶³ Ibid. 73 str. 2 d.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2008 m. birželio 17 d. Nr. X-1615. Valstybės Žinios, 2008, Nr. 76-3003.

⁶⁵ Ibid. 73 str. 1d.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas 2004 m. kovo 30 d. Nr. IX-2085 (Valstybės Žinios, 2004, Nr. 54-1832).

⁶⁷ Ibid. 84 str. 1 d.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. 2003 m. rugsėjo 18 d. Nr. IX-1737. Valstybės Žinios, 2003, Nr. 94-4246.

⁶⁹ Ibid. 129 str. 3 d.

Analizuojant nemokumą kaip institutą ir jo sampratą Lietuvos teisėje, neišvengiamai turime atsižvelgti ir į organizacijų, kurių narė yra Lietuva, teisę. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjunga priėmė Reglamentą dėl bankroto bylų⁷⁰ (toliau – Reglamentas), įsigaliojusį 2002 m. gegužės 31 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos dalimi (2004 m. gegužės 1 d.), šio Reglamento nuostatos visa apimtimi turi būti tiesiogiai taikomos ir Lietuvos teisėje. Pagrindinis šio Reglamento tikslas – vengti skatinti šalis (bankrutuojančią įmonę, t. y. skolininką, ir jo kreditorius) perkėlinėti turtą ar teismo procesą iš vienos valstybės į kitą ieškant palankesnės teisinės padėties. Šio teisės akto nuostatos yra tiesiogiai taikomos visose valstybėse narėse, išskyrus Daniją. Tai reiškia, kad asmenys teisme gali tiesiogiai jomis remtis. Reglamentas netaikomas draudimo įmonėms, kredito įstaigoms ir investicinėms bendrovėms. Reglamente yra nustatytos bendros teismų kompetencijos, teismo sprendimų pripažinimo taisyklės ir taikytinos teisės, taip pat numatytas privalomas keliose valstybėse narėse iškeltų bylų derinimas. Atkreiptinas dėmesys, jog Reglamentas skirtas ne tik juridinių, bet ir fizinių asmenų nemokumui, kuris Lietuvos teisėje, deja, kol kas nepripažįstamas.

Reglamente tiesiogiai nėra įtvirtinta nemokumo samprata. Pažymėtina, kad Reglamento pavadinime vartojama konstrukcija – „dėl bankroto bylų“ nėra visiškai tiksli, nes angliškas žodis „*insolvency*“ (angl. pav. *Council Regulation (EC) No 1346/2000 on Insolvency Proceedings*) reiškia ne tik bankrotą, bet ir nemokumą.⁷¹ Be to, ir pats Reglamento turinys leidžia suprasti, kad jis apima platesnę bylų kategoriją. Tokia išvada darytina ir iš Reglamento 2 straipsnio a) punkto: „a) „bankroto byla“ – tai 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta kolektyvinė bankroto byla“. Pastarosios bylos išvardytos A priede, o čia nurodyta ir „įmonės restruktūrizavimo byla“. Analogiška išvada darytina ir iš Reglamento 2 straipsnio b) punkto, kuriame nustatyta: „likvidatorius – tai bet kuris asmuo ar institucija, kurių funkcija yra administruoti arba likviduoti turtą, į kurį iš skolininko atimtos teisės, arba kontroliuoti skolininko reikalų administravimą. Šie asmenys ir institucijos išvardytos C priede“. Tuo tarpu C priede yra nurodyta – „Restruktūrizuojamų įmonių administratorius.“ Taigi minėtas Reglamentas yra taikomas ne tik įmonei ar kitam juridiniam asmeniui, taip pat fiziniam asmeniui iškelus bankroto bylą, bet ir kitais atvejais iškelus bylą dėl nemokumo (Lietuvoje – restruktūrizavimo atveju).

Europos Teisingumo Teismas savo sprendimuose taip pat nėra išaiškinęs Reglamente ar kituose ES teisės aktuose vartojamos nemokumo sąvokos turinio. Pažymėtina, kad Europos Teisingumo Teismas savo sprendimus neretai grindžia Europos Bendrijos teisės principais, tirtų

⁷⁰ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. OL L 160, 2000.

⁷¹ Anglų-anglų kabos žodynas. Prieiga galima adresu: <http://dictionary.reference.com/browse/insolvency>.

teisės aktų tikslais, bendrais valstybių narių proceso teisės principais bei teisės aktų sąvokas aiškina plečiamai.⁷²

Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija (UNCITRAL)⁷³ parengė Pavyzdinį tarptautinio nemokumo vykdymo įstatymą⁷⁴, kuris buvo patvirtintas 1997 m. ir kurio tikslas – skatinti priimti šiuolaikiškus ir sąžiningus teisės aktus, kurie būtų taikomi nemokiam skolininkui turint turto daugiau negu vienoje valstybėje. Pavyzdinis įstatymas nustato sąlygas, kuriomis bankroto procedūras užsienyje administruojantis asmuo gali kreiptis į šį įstatymą priėmusios valstybės teismus, bankroto procedūrų užsienyje pripažinimo sąlygas bei sąlygas, kuriomis nustatomos užsienio administratoriui naudingos apsaugos priemonės, suteikia galimybių įvairių šalių teismams ir teismo administratoriams veiksmingiau bendradarbiauti ir nustato įvairiose šalyse tuo pačiu metu įgyvendinamų nemokumo procedūrų koordinavimo nuostatas. Siekiant padėti Vyriausybėms remiantis šiuo pavyzdiniu įstatymu parengti teisės aktus, buvo paskelbtas UNCITRAL pavyzdinio įstatymo priėmimo vadovas⁷⁵.

Paminėtina tai, kad nors UNCITRAL priimtas Pavyzdinis tarptautinio nemokumo vykdymo įstatymas nėra tiesiogiai taikomas Lietuvoje, tačiau jo atitinkamos nuostatos turėtų būti inkorporuotos į valstybių įstatymus. Šis įstatymas, kaip ir Reglamentas, nėra taikomas bankams, draudimo įmonėms, kurie yra specialus bankroto subjektas. Iš įstatymo nuostatų matyti, kad gali būti labai platūs nemokumą apibūdinantys veiksniai ir nemokumą konstatuojantys būdai, pavyzdžiui, įstatymo 31 straipsnyje numatyta, kad kai kuriose jurisdikcijose nustatyti, kad skolininkas yra nemokus, reikalaujama įvykdyti nemokumo procedūras, kitur – nemokumas gali būti nustatomas esant specifinėms sąlygoms, nustatytoms įstatyme, pavyzdžiui, kai skolininkas nutraukia mokėjimus, arba tam tikri skolininko veiksmai, kaip jo turto iššvaistymas.

Nors tiesiogiai pati nemokumo sąvoka Pavyzdiniame įstatyme nėra reglamentuota, tai buvo padaryta 2009 m. UNCITRAL priėmus Praktines tarptautinio bendradarbiavimo nemokumo klausimais gaires (angl. *UNCITRAL Practical Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation*)⁷⁶ (toliau – Pavyzdinės gairės). Pavyzdinių gairių 13 straipsnio (*m*) dalyje įtvirtinta, jog nemokumas reiškia skolininko negalėjimą sumokėti skolų suėjus jų terminui arba atvejį, kai skolininko

⁷² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

⁷³ Lietuva prisijungimo prie UNCITRAL dokumentus ratifikavo 1995 m.

⁷⁴ Model Law on Cross-Border Insolvency of the United Nations Commission on International Trade Law. 2007.

⁷⁵ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. 2004. Available at:

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html.

⁷⁶ UNCITRAL Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation (the "Practice Guide") 2009. Available at: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2009PracticeGuide.html.

įsipareigojimai viršija jo viso turto vertę. Taigi nemokumas UNCITRAL suprantamas bendrine ir pačia plačiausia prasme, apibrėžiant jį tiek per išorinius, tiek per vidinius nemokumo požymius.

2.2. Nemokumas kaip pagrindas bankroto procedūroms pradėti

Viena iš dviejų dažniausiai Lietuvoje taikomų teisinių įmonių nemokumo procedūrų – juridinio asmens bankrotas. Pagrindinis jį reglamentuojantis teisės aktas – Įmonių bankroto įstatymas.

Pagal Įmonių bankroto įstatymą, bankrotas - nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka.⁷⁷ Vadinasi, bankroto procedūra Lietuvos Respublikoje gali būti tiek formali, tiek neformali, t. y. tiek teisminė, tiek neteisminė. Bankroto procedūros taikymas neteismine tvarka nustatomas šalims susitarus ir pasirašius taikos sutartį, jeigu tam sprendimui pritaria kreditoriai. Jeigu susitarti nepavyksta, bankroto klausimus nagrinėja teismas. Bankroto procedūra gali būti užbaigta arba įmonės likvidavimu ir jos išregistravimu iš Juridinių asmenų registro, arba bankroto procedūros nutraukimu (kai visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų, kai įmonė atsiskaito su visais kreditoriais arba pasirašoma taikos sutartis).

Įmonių bankroto įstatymas taikomas visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas. Juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose specialiuose įstatymuose gali būti nustatyti bankroto proceso ypatumai.⁷⁸

Pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei pateikti teismui turi teisę įmonės kreditoriai, įmonės savininkas arba įmonės administracijos vadovas.⁷⁹ Pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo galima tuo atveju, jeigu yra tenkinama bent viena iš šių sąlygų:

- 1) įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų;
- 2) įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų turtinių įsipareigojimų;
- 3) įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir (arba) priteistų sumų;
- 4) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų;

⁷⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas 2 str. 1 d.;

⁷⁸ Ibid. 1 str. 2 d.;

⁷⁹ Ibid. 5 str. 1 d.;

5) įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus.⁸⁰

Teismas arba teisėjas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pareiškimo gavimo dienos priima nutartį iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją iškelti. Teismas priima nutartį iškelti bankroto bylą, jeigu nustato, kad egzistuoja bent viena iš šių sąlygų:

- įmonė yra nemoki arba įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą;
- įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.⁸¹

Teismas atsisako kelti bankroto bylą, jeigu:

1) įmonė iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo patenkina kreditoriaus (kreditorių), kuris (kurie) kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, reikalavimus;

2) įmonei iškelta restruktūrizavimo byla;

3) pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, išskyrus šio straipsnio 10 ir 12 dalyse numatytus atvejus.⁸²

Lyginant pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui sąlygas, bei sąlygas, kurioms egzistuojant bankroto byla realiai iškeliama, galima daryti išvadą, jog kreipiantis dėl to, kad įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų turtinių įsipareigojimų; arba, kad įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir (arba) priteistų sumų; arba įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus, teismas pasiregimo nagrinėti bankroto bylą teisme metu analizuoja ar galima iškelti bankroto bylą remiantis įmonės nemokumu. Antru atveju kaip pagrindas iškelti bankroto bylą nustatinėjamas įmonės kaip darbdavio įsipareigojimų nevykdymas (algos ir kitų mokėtinų atsiskaitymų nemokėjimas). Trečiu atveju, analizuojamas pačios įmonės pranešimas kreditoriams apie įsipareigojimų nevykdymą.

Kaip jau ne kartą minėta, įmonės nemokumas remiantis Įmonių bankroto įstatymu laikomas įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradėsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. O bankroto sąvoka apibrėžiama kaip nemokios įmonės būseną. Vadinas, ne tik bendrai suprantama, bet ir įstatymiškai įtvirtinama, jog visais atvejais, įmonė, kuriai

⁸⁰ Ibid 4 str.;

⁸¹ Ibid. 9 str. 5 d.

⁸² Ibid. 10 str. 3 d.

yra keliami bankroto byla yra nemoki. Todėl nelabai suprantamas nemokumo, kaip pagrindo kelti bankroto bylą atskyrimas nuo situacijos, kai įmonė vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą arba nuo pranešimo kreditoriams apie įsipareigojimų nevykdymą.

Šios nuomonės laikosi ir Norkus R.,⁸³ pabrėždamas, jog bankroto sąvoka apibrėžiama per nemokumą, o tuo tarpu prie pagrindų iškelti bankroto bylą minimas ir įmonės nesugebėjimas atsiskaityti su darbuotojais. Manytina, kad nereikėtų laikytis formalistinio įstatymo nuostatų aiškinimo ir antrąją bankroto bylos iškėlimo sąlygą taip pat priskirti prie įmonės nemokumo. Jei jau teorijoje nemokumas reiškia nesugebėjimą vykdyti savo finansinių įsipareigojimų, tai nesugebėjimas atsiskaityti su darbuotojais yra ne kas kita. Šią mintį pagrindžia ir Europos Bendrijų Reglamento dėl bankroto bylų preambulė, kurioje kalbama apie darbuotojų teises ir jų apsaugą. Šiame teisės akte įmonės darbuotojų teisių klausimai priskiriami prie nemokumo klausimų.⁸⁴

Lietuvos Respublikos teismų praktika dėl to, kai sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo remiamasi tuo, kad darbdavys nemoka darbuotojui atlyginimo, atitinkamai sprendžiamas ir įmonės nemokumo klausimas, yra gana prieštaringa.

Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. gegužės mėn. 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-606/2009, pripažino, kad net jei darbdavys vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, tai ne visada yra galimas bankroto bylos pagrindas. Teismas šiuo konkrečiu atveju, atsisakydamas iškelti bankroto bylą, rėmėsi tuo, jog nėra duomenų, kad įmonės darbuotojai kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl bankroto bylos iškėlimo, bei tuo, jog nėra nustatytas įmonės nemokumo faktas. Galiausiai teismas konstatavo, kad „vien formalus skolos darbuotojams fakto nustatymas, neįvertinus kitų bylos duomenų, negali būti pakankamu pagrindu iškelti bankroto bylą“.

Panašios pozicijos Lietuvos apeliacinis teismas laikosi ir 2009 m. gegužės mėn. 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-517/2009. Šioje byloje ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovui UAB „Filtrėja“, prašydama atsakovui iškelti bankroto bylą. Ieškovė nurodė, kad atsakovas nevykdo darbo sutartimi prisiimtų prievolių, nemoka jai darbo užmokesčio nuo 2008 m. gegužės mėnesio ir yra skolingas 25 686,24 Lt. Ieškovės nuomone, ji turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo atsakovui. Teisėjų kolegija pasisakė, jog byloje nurodytos aplinkybės ir tai, kad bankroto bylos iškėlimo įmonei klausimas susijęs su viešuoju interesu, patvirtina, jog išsamiam ir visapusiškam bylos pagal ieškovės ieškinį atsakovui UAB „Filtrėja“ dėl bankroto bylos iškėlimo

⁸³ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

⁸⁴ Reglamentas dėl bankroto bylų. Preambulė (28). (28) Siekiant apsaugoti darbuotojus ir darbo vietas, bankroto bylų pasekmės darbo sutarties pratęsimui arba nutraukimui ir visų tokios darbo sutarties šalių teisėms bei įsipareigojimams turi būti nustatytos teisės, taikomos susitarimui pagal bendrąsias teisės kolizijos taisykles. Bet kurie kiti nemokumo klausimai, pvz., ar darbuotojų reikalavimus gina pirmumo teisės ir koks yra tokių pirmumo teisių statusas, turėtų būti nustatyti šalies, kurioje iškelta byla, įstatymais.

išnagrinėjimui bei ieškinio pagrįstumo nustatymui yra svarbios ir reikšmingos aplinkybės dėl įmonės mokumo bei įmonės neatsiskaitymo su ieškove (įmonės darbuotoja) priežasčių. „Vien tik formalus konstatavimas, kad įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui atlyginimą ir tai yra pagrindas iškelti bankroto bylą įmonei, neaiškinant įmonės mokumo aplinkybių ir įmonės neatsiskaitymo su darbuotoju priežasčių, nagrinėjamu atveju nėra tinkamas teisės normų taikymas“.

Lietuvos apeliacinis teismas tai patvirtino ir 2009 m. balandžio mėn. 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-467/2009. Teismas skundžiama nutartimi UAB „Panevėžio hidroprojektas“ iškėlė bankroto bylą Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte numatytu pagrindu – įmonė vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą. Ieškovai nurodė, kad nuo 2008 m. liepos mėn. atsakovas vėluoja sumokėti atlyginimą ir iš viso ieškovams yra skolingas 196 651,96 Lt. Šios aplinkybės UAB „Panevėžio hidroprojektas“ neginčijo bei atsiliepime nurodė, kad turi laikinų finansinių sunkumų, dėl kurių negali visiškai atsiskaityti su ieškovais, tačiau jau yra sudaręs preliminarįją pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią už 260 000 Lt sumą ketina parduoti dalį administracinio pastato patalpų. Šiam sandoriui trukdo bankroto byloje uždėtas turto areštas.

Teismas konstatavo, kad „bankroto procesą reglamentuojančios teisės normos iš esmės yra viešosios teisės normos, ir jų tikslas – pašalinti iš apyvartos nemokius rinkos dalyvius. Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinta darbuotojų teisė, neatsižvelgiant į darbdavio mokumą, pareikšti ieškinį darbdaviui, kai šis vėluoja mokėti atlyginimus. Tačiau teismas, nagrinėdamas įmonės darbuotojų ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, turėdamas pareigą būti aktyviu bankroto byloje, turėtų atidžiai patikrinti ir įvertinti, ar tuo atveju, kai įmonė yra moki, nėra galimybės pasiekti teisinę taiką byloje. Tam, kad įmonė būtų įsteigta ir sėkmingai veiktų, reikalingos didelės ir intelektualios, ir fizinio darbo sąnaudos, todėl greitas verslo subjekto pašalinimas iš rinkos neužtikrina teisinio stabilumo kitiems rinkos dalyviams, savaime nepagerina jų finansinės padėties. Greitas ir koncentruotas likvidacinio tikslo vyравimas bankroto procese sudaro prielaidas teisiniui netikrumui atsirasti“.

Deja, vienoje naujausių bylų susijusių su darbdavio neatsiskaitymu su darbuotojais kaip bankroto bylos iškėlimo pagrindu, Lietuvos apeliacinis teismas priėmė kiek prieštarinę sprendimą. 2010 m. liepos mėn. 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-1173/2010 vėlgi pasisakė, tiek dėl darbdavio įsipareigojimų nevykdymo kaip pagrindo bankroto bylai iškelti pagrįstumo, tiek dėl jo santykio su įmonės nemokumu. Teismas konstatavo, jog „Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnio 1 punkte ir 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintų normų, suteikiančių teisę kreditoriui (kreditoriams) inicijuoti bankroto bylos iškėlimą įmonei tuo atveju, kai įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų, tikslas – apsaugoti darbuotoją, kaip silpnesniąją darbo sutarties šalį, sustiprinti įmonėse finansinę drausmę, užkirsti kelią

piktybiškam pajamas gaunančių įmonių vengimui laiku išmokėti darbuotojams darbo užmokesčius ir su darbo santykiais susijusias išmokas bei sumažinti pavėluotų bankroto bylų iškėlimo atvejų skaičių, kai įmonėms neinicijuojamas bankroto bylų iškėlimas, nors realiai jos yra nemokios. Vadovaujantis Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalimi, bankroto byla iškeliama, jeigu teismas nustato bent vieną iš šioje dalyje įtvirtintų sąlygų, tame tarpe ir tuo atveju, kai įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą. Minėtose Įmonių bankroto įstatymo normose įtvirtintas savarankiškas darbuotojo pažeistos teisės į darbo užmokestį gynybos būdas, kadangi tol, kol darbdavys neturi bankrutuojančios įmonės statuso, t.y. jam neiškelta bankroto byla, tol darbuotojas neturi galimybių pasinaudoti Garantinio fondo lėšomis, gaudamas įstatyme nustatyto dydžio išmokas, skirtas bankrutuojančios įmonės įsiskolinimams, susijusiems su darbo santykiais, padengti“.

Nors minėtoje nutartyje teismas pažymėjo, jog remiantis tiek pažodiniu, tiek sisteminiu Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintų bankroto bylos iškėlimo sąlygų aiškinimu, vėlavimo išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą faktas yra savarankiška sąlyga, kurią nustatęs teismas turi iškelti įmonei bankroto bylą, nepriklausomai nuo įmonės mokumo ar nemokumo, tačiau „vien tik formalus vėlavimo išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą konstatavimas, negali būti pakankamas bankroto bylos iškėlimo pagrindas. Nesant objektyvaus pagrindo konstatuoti įmonės nemokumą, teismas, sprenddamas dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vėlavimą išmokėti darbuotojams atlyginimą kaip savarankišką bankroto bylos iškėlimo pagrindą vertina ne formaliai, bet atsižvelgdamas į visas su tuo susijusias bylos aplinkybes: įmonės mokumo būklę, įmonės vėlavimo atsiskaityti su darbuotoju (darbuotojais) priežastis ir terminą, įmonės skolos darbuotojui (darbuotojams) dydį, įmonės tolimesnės finansinės būklės kitimo perspektyvą“.

Apeliacinis teismas nustatė, jog nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas skundžiama nutartimi neapsiribojo vėlavimo išmokėti buvusiems darbuotojams atlyginimą konstatavimu, tačiau įvertino įmonės finansinę būklę, atsakovo įsiskolinimo darbuotojams dydį, teisinės taikos atkūrimo galimybes. Tačiau taip pat pažymėjo, kad atsižvelgiant į tai, jog atsakovas neginčijo savo įsiskolinimo buvusiems darbuotojams dėl nesumokėto darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų, kurie šiuo pagrindu grindė bankroto bylos atsakovui iškėlimą, pirmosios instancijos teismas, įvertinęs minėtas su byla susijusias aplinkybes, turėjo teisinį pagrindą, nepriklausomai nuo atsakovo mokumo, iškelti atsakovui UAB „Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyba“ bankroto bylą, remiantis Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintu pagrindu, kai įmonė vėluoja atsiskaityti su buvusiais darbuotojais. Todėl teismas tarsi prieštaraudamas savo aukščiau išsakytai pozicijai, pasisakė, „jog

bankroto bylos iškėlimas įmonei, jeigu teismas nustato, kad ji vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą, nepažeidžia bankroto bylos iškėlimo stadijoje keliamų įmonės reabilitacijos tikslų, kadangi Įmonių bankroto įstatyme numatytos priemonės, suteikiančios galimybę atsakovui atkurti teisinę taiką, patenkinant kreditoriaus (kreditorių), kuris (kurie) ketina kreiptis ar kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, reikalavimus, tokiu būdu įrodant, kad įmonė yra pajėgi tęsti savo veiklą, kurios neatsiejama dalis yra tinkamas įsipareigojimų vykdymas“.

Teismas savo nuomonę grindė tuo, jog įstatyme yra numatyti privalomi ikiteisminės tvarkos laikymosi reikalavimai, susiję su kreditoriaus pranešimu įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo ir ne trumpesnio kaip 30 dienų laikotarpio nustatymu įmonės įsipareigojimams šio kreditoriaus atžvilgiu įvykdyti.⁸⁵ Taigi įmonei dar iki pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo suteikiama galimybė atsiskaityti su tokiu kreditoriumi. Įstatymas taip pat suteikia galimybę atsakovui išvengti bankroto bylos iškėlimo ir po to, kai teisme buvo gautas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo, jei atsakovas patenkina tokį pareiškimą teismui pateikusio kreditoriaus (kreditorių) reikalavimus.⁸⁶

Remdamasis savo išsakytais argumentais teismas padarė išvadą, jog pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria atsakovui UAB „Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyba“, nors ir esant mokiai įmonei, buvo nuspręsta iškelti bankroto bylą, remiantis Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtinta sąlyga, kai įmonė vėluoja išmokėti buvusiems darbuotojams atlyginimus, yra pagrįsta ir teisėta.

Analizuojant teismo priimtą sprendimą galime daryti išvadą, jog prioritetą suteikiamas darbuotojų kaip silpnosios šalies gynybai. Laikantis šios pozicijos, įmonės nemokumas kaip bankroto bylos iškėlimo pagrindas, prarandą teisinę reikšmę. Visgi neišvengiamai susidaro įspūdis, jog bankroto proceso paskirtimi tampa – „nepaklusnaus“ darbdavio nubaudimas. Ši pozicija neatrodo suprantama žinant, jog tam yra ir kitų darbuotojo interesų gynimo būdų.

Lygiai taip pat kaip ir darbdavio įsipareigojimų nevykdymo santykio su nemokumu, kyla klausimas dėl to, koks skolininko pranešimas kreditoriams apie neketinimą vykdyti savo prievolių kaip pagrindo bankroto bylai iškelti santykis su nemokumu. Remiantis ta pačia elementaria logika, jog įmonė, kuriai keliami bankroto bylą yra nemoki, išėitų, jog bankroto byla skolininkui pranešus apie ketinimą nevykdyti savo įsipareigojimų taip pat turėtų būti keliami tik nustačius įmonės nemokumo faktą. Šią prielaidą patvirtina ir Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-832/2010. Byloje buvo svarstomas

⁸⁵ Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 4 d. 5 p.

⁸⁶ Ibid. 10 str. 3 d. 1 p.

tinkamo pranešimo apie neketinimą ateityje vykdyti prievolių klausimas. Apeliantas teigė, jog atsakovui turi būti iškelta bankroto byla, nes pastarasis neketina vykdyti savo prievolių pareiškėjui. Pasak apelianto, tai, kad atsakovo neketina vykdyti prievolę pareiškėjui, įrodo pareiškėjo paaiškinimai ir kiti įrodymai, taip pat aplinkybė, kad atsakovas skolos pareiškėjui neįtraukė nei į kreditorių sąrašą, nei į ginčijamų reikalavimų sąrašą. Teisėjų kolegija atmetė šiuos apelianto teiginius kaip nepagrįstus vadovaudamasi tokiais argumentais. Pirma, pagrindas iškelti bankroto bylą yra tada, kad įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui, kad negali atsiskaityti su juo ir (arba), kad neketina vykdyti savo įsipareigojimų, o ne tada, kai įmonė - subjektyviu asmens įsitikinimu - neketina vykdyti savo įsipareigojimų“. Antra, net jei skolininkas iš tikrųjų neketina vykdyti įsipareigojimų, kreditorius gali siekti atgauti skolą pasitelkęs prievartinį prievolės vykdymo mechanizmą. Priešingas Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 2 punkto traktavimas reikštų, kad bankroto bylos iškėlimo institutas gali būti panaudotas kaip priemonė nubausti skolininką už tai, jog jis neketina vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriui, kas neatitinka civilinės teisės kaip teisės šakos paskirties.

Taigi siekiant iškelti bankroto bylą remiantis vienu iš Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje nurodytų pagrindų (be tiesiogiai įvardinto nemokumo), visada turėtų būti analizuojamas ir nemokumas. Bankroto byla keliami todėl, kad įmonės nemokumo atveju darbuotojų arba kreditorių reikalavimų tenkinimas yra ribotas. Įmonei esant mokiai, tačiau neatsiskaitant su kreditoriais, vėluojant išmokėti darbuotojams atlyginimus, įmonės darbuotojų ir kreditorių interesai bei teisės gali būti ginamos ne vien tik iškeliant įmonei bankroto bylą, bet ir pareiškiant teisme ieškinį dėl skolos ar atlyginimo priteisimo.

Natūralu, jog klausimas ar turi būti analizuojama įmonės nemokumo būklė, kai bankroto byla keliami remiantis 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintu nemokumo pagrindu, priešingai nei anksčiau aptartais atvejais, nebekyla. Jau aptarta, jog pagal naują Įmonių bankroto įstatymo redakciją, nemokumas apibrėžiamas kaip įmonės būseną, kai ji nevykdo įsipareigojimų ir pradelsi įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės,⁸⁷ todėl bankroto byla remiantis nemokumu kaip savarankišku pagrindu gali būti keliami tik jei yra tenkinamos visos nemokumo definicijoje įvardintos sąlygos. Kaip konkrečiai turėtų būti nustatomas įmonės nemokumas, kad būtų pripažintas pagrindu bankroto bylai iškelti, įstatymas nereglamentuoja, tad įmonės nemokumo vertinimo taisyklės paliekamos teismų diskrecijai.

Pažymėtina, kad įstatymas nereikalauja, kad bankroto bylos iškėlimo momentu teismas iš esmės išspręstų įmonės mokumo ar nemokumo klausimą. Tikrąją įmonės finansinę padėtį galima

⁸⁷ Įmonių bankroto įstatymo 2 str. 8 d.

išsiaiškinti tik bankroto bylos metu, išnagrinėjus kreditorių reikalavimų pagrįstumą, patikrinus bankrutuojančios įmonės sandorių teisėtumą, nustačius tikslią įmonės turto vertę. Bankroto bylos iškėlimo stadijoje išsiaiškinti visus nurodytus klausimus teismas neturi galimybės ir neprivalo, nes tai galima padaryti tik teismo bylos nagrinėjimo metu įrodinėjimo procese – surinkus, ištyrus ir įvertinus visus byloje surinktus įrodymus. Taigi, teismas įmonei gali iškelti bankroto bylą dėl jos nemokumo tuo atveju, jei yra tam tikros teisinės prielaidos, sudarančios pakankamą pagrindą manyti, kad įmonė yra nemoki, t. y. kad pradelsti įmonės finansiniai įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės ir kai ji nevykdo finansinių įsipareigojimų – neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais).⁸⁸

Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. liepos mėn. 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-1171/2010 pasisakė, kad „įmonės nemokumo procese siekiama dviejų priešingų tikslų – ne tik ginti kreditorių teises, kuo greičiau patenkinant jų pagrįstus reikalavimus bankroto byloje (nemokaus skolininko likvidavimo tikslas), bet ir atkurti nemokios įmonės mokumą, išlaisvinti ją nuo skolų ir suteikti galimybę vykdyti verslą toliau arba iš naujo (atkuriamasis arba reabilitacinis tikslas). Greitas verslo subjekto pašalinimas iš rinkos neužtikrina teisinio stabilumo kitiems rinkos dalyviams, savaime nepagerina jų finansinės padėties. Dar daugiau, greitas ir koncentruotas likvidacinio tikslo vyравimas bankroto procese sudaro prielaidas teisiniui netikrumui atsirasti. Tad pirmosios instancijos teismas teisingai nurodė, kad bankroto procedūros turėtų būti pradėtos tik įmonėms, kurios akivaizdžiai negali vykdyti įsipareigojimų kreditoriams, o ne formaliai taikant Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintus nemokumo nustatymo kriterijus“.

Toje pačioje byloje teismas pasisakė, jog tam, kad teismas nuspręstų, ar įmonė yra (ne)moki, jis turi tinkamai atskleisti įmonės pradelstų įsipareigojimų bei į jos balansą įrašyto turto vertės santykį, įvertinti kitus įmonės finansinės atskaitomybės duomenis. Tuo pačiu teismas gali vertinti ir kitus byloje esančius įrodymus, kurie gali būti svarbūs sprendžiant šį klausimą (kiti įmonės finansiniai, taip pat veiklos dokumentai, dokumentai, kurie patvirtina įmonės debitorinių skolų ir kreditorinių įsipareigojimų dydį ir pan.). Įmonės iniciatyva prieš kitus asmenis pradėti teisminiai procesai, taip pat jos atžvilgiu vykdomi teisminiai procesai, kuriems pasibaigus įmonės turtinė padėtis gali pagerėti ar pablogėti, turi būti vertintini kaip papildomi duomenys, kurie gali būti reikšmingi tik tuo atveju, jeigu iš įmonės finansinėje atsakomybėje esančių duomenų nėra aišku, ar įmonė yra moki, ar ji vis dėlto nemoki.

Taigi, visų pirma, teismas pagal finansinės atskaitomybės duomenis turi įvertinti įmonės, kurios atžvilgiu inicijuojamas bankroto procesas, realią turtinę padėtį. Nustačius tik įmonės

⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio mėn. 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-587/2010.

turto vertę, bet nenustačius jos pradelstų įsipareigojimų dydžio, ir atvirksčiai, negalima teisingai išspręsti nemokumo klausimo, o papildomi įrodymai, susiję su hipotetinėmis situacijomis, tokiu atveju nėra reikšmingi. Taigi nors Įmonių bankroto įstatyme pateikiamoje nemokumo sampratoje kalbama tik apie įmonės balansą, realiai teismas nustatinėdamas tikrąją įmonės nemokumo būklę turi vertinti visus įrodymus bei naujausius įmonės finansinės atskaitomybės duomenis (balansą, pelno nuostolių atskaitą, aiškinamąjį raštą ir kitus).

Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-859/2009 teismas vėlgi pažymėjo, kad įmonės nemokumas gali būti nustatytas tik išanalizavus jos ūkinės finansinės veiklos rezultatus, atspindėtus finansinės atskaitomybės ir kituose dokumentuose, turinčiuose reikšmės įvertinant realią įmonės finansinę būklę. Klausimai, susiję su įmonių nemokumu, turi reikšmės bei įtakos ne tik verslui, bet ir visai visuomenei. Todėl teismas, sprenddamas ieškinių dėl bankroto bylos iškėlimo pagrįstumo klausimą, turi būti aktyvus, gali savo iniciatyva rinkti įrodymus tam, kad tinkamai atskleistų įmonės pradelstų įsipareigojimų bei į jos balansą įrašyto turto vertės santykį, iš kurio galima spręsti apie įmonės (ne)mokumą.

Savo išaiškinimus teismas pritaikė Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-859/2009. Šioje byloje ieškovas ieškinyje nurodomą reikalavimą atsakovui dėl 2 719 048 Lt nesumokėtos pinigų sumos kildino iš 2008 m. liepos 14 d. tarp šalių sudarytos statybos rangos darbų sutarties. Atsakovas ginčijo ieškovo ieškinyje nurodomą įsiskolinimą atsakovui, nurodydamas, kad įvykdė sutartines prievoles ieškoviui. Šiuos teiginius atsakovas įrodinėjo 2009 m. sausio 12 d. tarp šalių sudarytu susitarimu dėl turto įkeitimo už 2 719 048 Lt įsiskolinimą ieškoviui pagal 2008 m. liepos 14 d. statybos rangos sutartį bei 2009 m. sausio 15 d. šalių pasirašytu ir notarine tvarka patvirtintu sutartinės hipotekos lakštu, kuriame įkeičiami daiktai įvertinti 2 537 785 Lt. Atsakovo nuomone, pagal 2009 m. sausio 12 d. susitarimą įkeistas turtas, tarp šalių nutrūkus rangos teisiniams santykiams, perėjo už skolas ieškovo nuosavybėn. Esant tokioms aplinkybėms, teisėjų kolegija neturi pagrindo ieškinyje nurodomos skolos atsakovui, kurią pastarasis įrodinėja sugrąžinęs ieškoviui, įtraukti į bendrą atsakovo pradelstų įsipareigojimų sąrašą. Todėl vertinant ieškovo pradelstų įsipareigojimų ir turimo turto santykį, neįskaičiuojamas ieškovo ieškinyje nurodomas įsiskolinimas. Pažymėtina, kad pagal galiojančias įstatymų nuostatas į atsakovo turimą bendrą turto masę turi būti įskaičiuotas visas turtas, neatsižvelgiant į šio turto naudojimą, valdymą, disponavimą nustatytus apsunčinimus. Tačiau nagrinėjamu atveju, kuomet atsakovas įrodinėja, jog iš tiesų atsiskaitė su ieškovu, perleisdamas jo nuosavybėn įkeistus daiktus, šie daiktai taip pat neturėtų būti įtraukiami į atsakovui nuosavybės teise priklausančio turto masę.

Iš atsakovo teismui pateiktų balansų 2009 m. sausio 1 d. ir 2009 m. balandžio 1 d. duomenimis matyti, kad per šį laikotarpį įmonės trumpalaikio turto vertė iš esmės nepakito, tačiau

ilgalaikio materialaus turto vertė sumažėjo beveik du kartus (2009 m. sausio 1 d. buvo 4 860 028,43 Lt, o 2009 m. balandžio 1 d. – 2 323 061,92 Lt), tuo pačiu ženkliai padidėjo nepaskirstytasis pelnas (nuo 5 380 260,33 Lt iki 8 111 525,59 Lt). Mokėtinų sumų ir įsipareigojimų dydis per šį laikotarpį iš esmės nepakito, tačiau sumažėjo per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai (nuo 12 018 336,07 iki 9 434 938,83 Lt), kadangi dalį įsipareigojimų 2009 m. sausio 1 d. duomenimis (2 650 000 Lt) sudarė finansinė nuoma, kurios pagal balanso 2009 m. balandžio 1 d. duomenis nebeliko. Teisėjų kolegija iš esmės sutinka su apelianto argumentu, jog sprendžiant klausimą dėl įmonės (ne)mokumo, nevertinama įmonės veikla (ar ji pelninga, ar ne), tačiau, kaip minėta, ši aplinkybė gali turėti reikšmės tuomet, kai įmonės pradelsti įsipareigojimai kreditoriams sudaro apie pusę jos turimo turto vertės. Jeigu tokios įmonės veikla yra pelninga, be to, ji turi debitorinių skolų, kurias iš tiesų gali susigrąžinti, bankroto byla jai neturėtų būti keliami. Tokia išvada darytina dėl to, jog esant abejonėms dėl įmonės (ne)mokumo, prioritetas, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, turėtų būti teikiamas finansinių sunkumų turinčios įmonės reabilitavimui, o ne jos likvidavimui.

Atsakovas pagal 2009 m. balandžio 1 d. balanso duomenis šiais metais turėjo 2 798 945,58 Lt pelno, jo debitorinės skolos sudarė net 2 656 489,40 Lt. Kaip minėta, šie duomenys yra reikšmingi, nes atsakovas neturi ilgalaikių įsipareigojimų, o per vienerius metus mokėtina sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai (9 434 938,83 Lt) sudaro apie pusę įmonei nuosavybės teise priklausančio ilgalaikio ir trumpalaikio turto vertės (17 596 969,42 Lt). Be to, byloje nėra duomenų, kad visa balanso E II eilutėje „Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai“ nurodyta pinigų suma yra pradelsti įsipareigojimai.

Esant tokiems duomenims, galima spręsti, kad atsakovo finansinė padėtis sudėtinga, bet nesudaro pagrindo daryti išvadą, jog UAB „Pamario namas“ yra nemokus teisės subjektas ir jam turi būti iškelta bankroto byla.

Kiek kitokios pozicijos teismas laikosi vienoje naujausių Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio mėn. 4 d. nutarčių, kuri priimta civilinėje byloje Nr. 2-1645/2010. Minėtoje byloje teismas pasisakė, kad net jei įmonė ir neatitinka Įmonių bankroto įstatyme įvardintų nemokumo kriterijų, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes vis tiek galima iškelti bankroto bylą. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas atsakovui UAB „Laikesta“ bankroto bylą iškėlė tuo pagrindu, kad įmonė yra nemoki. Skundžiama nutartimi įmonės nemokumą teismas konstatavo, remdamasis 2010 m. liepos 2 d. įmonės balanso duomenimis, įvertindamas įmonės mokėtinų sumų ir įsipareigojimų santykį. Iš skundžiamos teismo nutarties matyti, kad bankroto byla UAB „Laikesta“ iškelta konstatavus, kad atsakovo mokėtinos sumos ir įsipareigojimai yra 2 237 542 Lt, o turto vertė – 2 722 245 Lt. Tačiau įmonės balanse nurodyta per vienerius metus mokėtinų sumų ir

trumpalaikių įsipareigojimų suma negali būti suprantama kaip visi pradelsti įmonės įsipareigojimai ir negali būti vertinama sprendžiant įmonės mokumo klausimą. Kaip jau minėta, įstatymas (ĮBĮ2 str. 8 d.) įmonės nemokumą sieja su įmonės pradelstų įsipareigojimų sumos nustatymu, todėl konstatuoti įmonės nemokumą galima tada, kai pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės. Įmonės nemokumas gali būti nustatytas tik išanalizavus jos ūkinės finansinės veiklos rezultatus, atspindėtus finansinės atskaitomybės ir kituose dokumentuose, turinčiuose reikšmės įvertinant realią įmonės finansinę būklę.

Toliau aptariama Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos mėn. 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1162/2010 įrodo, jog visgi teismų praktika Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintu nemokumo apibrėžimu formaliai nesivadovauja ir kaskart atsižvelgia į konkrečias bylos aplinkybes. Kauno apygardos teismas, skundžiama 2010 m. kovo 24 d. nutartimi įvertinęs finansinius UAB „Baltijos žuvis“ dokumentus, konstatavo, kad UAB „Baltijos žuvis“ įsipareigojimai neviršija pusės į įmonės balansą įrašyto turto vertės, todėl įmonė faktiškai yra moki ir kelti jai bankroto bylą atsisakė. Tačiau, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju daryti kategorišką išvadą, kad UAB „Baltijos žuvis“ yra moki įmonė, atsižvelgiant į skundžiamoje pirmosios instancijos teismo nutartyje išdėstytus motyvus, nėra pagrindo. Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas jau ne kartą nurodė, kad teismas įmonei gali iškelti bankroto bylą dėl jos nemokumo tuo atveju, jei egzistuoja objektyvaus turinio teisinės prielaidos, sudarančios pakankamą pagrindą manyti, jog įmonė faktiškai yra nemoki. Tuo tarpu faktiniam nemokumui nustatyti esmės turi ne tik formalus pradelstų įsipareigojimų ir į įmonės balansą įrašyto turto vertės santykis, tačiau ir faktinis pakankamai didelių pradelstų įsipareigojimų (pirmosios instancijos teismas nustatė, kad pradelsti įsipareigojimai 2 138 490,61 Lt sumai) ilgalaikis nevykdymas. Atitinkamai nagrinėjamu atveju atsižvelgtina į tai, kad UAB „Baltijos žuvis“ jau ne kartą buvo bandoma kelti restruktūrizavimo bylą, tačiau tai daryti buvo atsisakyta būtent dėl to, kad nustatyta, jog atsakovo finansiniai sunkumai ne laikini, o nuolatinio pobūdžio, besitęsiantys keletą metų, lemiantys vis blogesnę įmonės finansinę padėtį, konstatuotas įmonės vadovo piktnaudžiavimas teise.⁸⁹ Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. gruodžio 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2009 pažymėjo, kad tuo atveju, jeigu įmonės finansiniai sunkumai tęsiasi keletą metų, tokie sunkumai teismo gali būti pripažinti ne laikiniais, bet nemokiais finansiniais sunkumais, kurie paneigia įmonės restruktūrizavimo galimybę. Taigi, teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju UAB „Baltijos žuvis“ faktinio mokumo nustatymui svarbu ne tik

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-519/2005, 3K-3-69/2006.

formalus pradelstų įsipareigojimų ir į įmonės balansą įrašyto turto vertės santykis, tačiau ypač objektyvaus turinio aplinkybės, iš kurių galima būtų spręsti apie faktinį įmonės mokumą, nes nustatius kad įmonė eilę metų nesugeba bent iš dalies atsiskaityti su tais pačiais kreditoriais, įmonė galėtų būti pripažinta nemokia balansinei turto vertei net ir viršijant pradelstų įsipareigojimų dydį.

Kaip matyti iš aptartos teismų praktikos, tai kaip bus vertinama įmonės būklė, t. y. ar įmonė bus pripažinta mokia ar ne, priklauso nuo konkrečios situacijos. Neretai teismai Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintą nemokumo sampratą aiškina plečiamai ir nesilaiko įstatyme įtvirtintų formalių kriterijų. Deja, reikia pripažinti, kad tai neišvengiamai sukelia teisinio neaiškumo pojūtį.

2.3. Nemokumas kaip pagrindas restruktūrizavimo procedūroms pradėti

Kitas (nei bankrotas) nemokių problemos sprendimo būdas reglamentuojamas Įmonių restruktūrizavimo įstatymu.⁹⁰ Šiuo įstatymu siekiama sudaryti sąlygas juridiniams asmenims, turintiems finansinių sunkumų ir nenutraukusiems ūkinės komercinės veiklos, išsaugoti ir plėtoti šią veiklą, sumokėti skolas, atkurti mokumą ir išvengti bankroto. Siekiant palengvinti įmonių restruktūrizavimo procesus, buvo priimtas naujas Įmonių restruktūrizavimo įstatymas, kurio nuostatos įsigaliojo nuo 2010 spalio 1 d. Esminiai Įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimai yra susiję su restruktūrizavimo sąlygomis, santykiu tarp bankroto ir restruktūrizavimo bylų, restruktūrizavimo plano tvirtinimu, jo pateikimo tvarka ir terminais, taip pat su restruktūrizuojamos įmonės kreditorių eilių persiskirstymu.

Ankstesnėje įstatymo reakcijoje⁹¹ 2 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta detali Įmonės restruktūrizavimo proceso samprata. Nustatyta, kad įmonės restruktūrizavimo procesas reiškia, kad jo metu gali būti pakeista ūkinės veiklos rūšis, modernizuojama gamyba, tobulinamas darbo organizavimas, parduodamas įmonės turtas ar jo dalis, priimamas kitų įmonių, jas jungiant ar skaidant, turtas, įgyvendinamos techninės, ekonominės bei organizacinės priemonės, skirtos įmonės mokumui atkurti, pakeičiami įmonės įsipareigojimų kreditoriams dydžiai bei vykdymo terminai. Taigi ankstesnėje įstatymo redakcijoje išvardinti būdai, kuriais gali būti pasiektas tikslas – įmonės komercinės veiklos išsaugojimas - netaikant įmonės bankroto procedūros. Dabartinėje įstatymo redakcijoje įmonės restruktūrizavimas apibrėžiamas kaip visuma šio įstatymo nustatytų procedūrų,

⁹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2010 m. liepos 2 d. Nr. XI-978. Valstybės žinios. 2010 m. liepos 20 d. Nr.86-4529.

⁹¹ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas, 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-218. Valstybės žinios, 2001 m., Nr. 31-1012.

kuriomis siekiama išsaugoti ir plėtoti įmonės veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto, gaunant įmonės kreditorių pagalbą, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones.

Įmonių restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, jeigu yra Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 4 straipsnyje nustatytos sąlygos. Šiame straipsnyje nustatyta, kad įmonės restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, jeigu įmonė:

1) turi finansinių sunkumų arba yra reali tikimybė, kad jų turės per artimiausius 3 mėnesius;

2) nėra nutraukusi veiklos;

3) nėra bankrutuojanti ar bankrutavusi;

4) įsteigta ne mažiau kaip prieš 3 metus iki pareiškimo teismui dėl įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimo pateikimo dienos;

5) nuo teismo sprendimo baigti įmonės restruktūrizavimo bylą arba nutarties nutraukti bylą šio įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nurodytais pagrindais įsiteisėjimo dienos praėjo ne mažiau kaip 5 metai.

Taigi pirmiausia įmonė turi turėti finansinių sunkumų arba egzistuoti reali galimybė, jog ji jų turės per artimiausius tris mėnesius. Kaip jau minėta, nemokumo institutas Įmonių restruktūrizavimo įstatyme nėra tiesiogiai įtvirtintas. Ankstesnėje įstatymo redakcijoje buvo minima įmonė, turinti laikinų finansinių sunkumų, – įmonė, kuri negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas. Naujoji įstatymo redakcija nebeįvardija, jog įmonės finansiniai sunkumai turi būti laikini. 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog finansinių sunkumų turinti įmonė – tai įmonė, kuri negali vykdyti prievolių ir sumažinti nuostolių, kurie, kreditoriams nesuteikus pagalbos, priverstų ją nutraukti veiklą ir bankrotuoti.

Įstatymo pakeitimai leidžia restruktūrizavimą pradėti ankščiau negu iki šiol, t. y. kol įmonė dar nėra visiškai nemoki. Ankstesnėje įstatymo redakcijoje buvo numatyta, jog restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, kuomet įmonė negali atsiskaityti su kreditoriumi ilgiau kaip tris mėnesius nuo pareikalavimo. Naujojo įstatymo redakcijos nuostatos numato, jog restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, kuomet įmonė turi finansinių sunkumų arba yra reali tikimybė, kad įmonė tokių sunkumų gali turėti per artimiausius tris mėnesius. Šiuo tikslu nustatyta, kad įmonės restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas ne tik finansinių sunkumų jau turinčiai įmonei, bet ir tuomet, kai egzistuoja reali tikimybė, kad įmonė susidurs su sunkumais per

artimiausius tris mėnesius. Galima teigti, jog naujosiomis pataisomis Lietuvos teisėje netiesiogiai įteisinamas gresiančio nemokumo institutas.

Įmonių restruktūrizavimo įstatyme nustatytas reikalavimas, kad įmonė nebūtų nutraukusi veiklos, reiškia siekį išsaugoti įmonę ne kaip formalų ūkinį vienetą, bet kaip tokį, kuris realiai vysto ar gali vystyti atitinkamą veiklą. Tik tokia įmonė iš savo resursų gali atsiskaityti su kreditoriais, atkurti mokumą.

Trečia sąlyga yra ta, jog įmonė negali būti bankrutuojanti ar jau bankrutavusi.

Naujasis įstatymas numato dvi papildomas sąlygas restruktūrizavimo bylai kelti, ko nebuvo anksčiau galiojusiam įstatyme. Pirma, restruktūrizuoti galima tik tokią įmonę, kuri įsteigta ne mažiau kaip prieš tris metus, antra, tuo atveju, jei įmonei jau buvo iškelta restruktūrizavimo byla ir vėliau nutraukta ar baigta restruktūrizavimo byla, turi būti praėję ne mažiau kaip penkeri metai nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos, kad būtų galima dar kartą inicijuoti restruktūrizavimo procesą. Šios sąlygos yra svarbios užtikrinant verslo santykių pastovumą ir siekiant įmonių veiklos tęstinumo.

Taip pat pažymėtina, kad įstatymo leidėjas naujojoje įstatymo redakcijoje išryškino restruktūrizavimo proceso prioritetą bankroto proceso atžvilgiu. Ankstesnėje įstatymo redakcijoje buvo numatyta, jog, jei teisme yra nagrinėjamas prašymas dėl bankroto bylos iškėlimo, tačiau teismo nutarčiai dar neįsiteisėjus yra gaunamas prašymas tai pačiai įmonei iškelti restruktūrizavimo bylą, teismas privalo stabdyti bankroto bylos iškėlimo procesą. Naujojo įstatymo redakcijoje esant minėtai situacijai teismas privalo bylą dėl bankroto bylos iškėlimo nutraukti. Šia pataisa įstatymo leidėjas siekia išvengti laikinų finansinių sunkumų turinčio verslo subjekto likvidavimo. Naujoji įstatymo redakcija iš esmės reiškia tai, jog po nepavykusio restruktūrizavimo proceso, siekiant iškelti bendrovei bankroto bylą kreditoriui reikės iš naujo kreiptis į teismą, laikantis Įmonių bankroto įstatymo nuostatų.

Deja, atsižvelgiant į naujos Įmonių restruktūrizavimo įstatymo redakcijos įsigaliojimo datą, darbo rašymo momentu dar neturime galimybės pateikti teismų praktikos naujai įtvirtintais klausimais.

3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ IR LIETUVOS NEMOKUMO PROCEDŪRŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Šioje magistro darbo dalyje apžvelgsime nemokumo procedūras užsienio valstybėse ir palyginsime jas su taikomomis Lietuvos Respublikos teisėje. Pirmiausia, atliksime bendrą nemokumo sampratos ir procedūrų apžvalgą Anglijoje, Suomijoje, Ispanijoje ir Nyderlanduose, o vėliau svarbiausius šių valstybių bei Lietuvos nemokumo instituto aspektus palyginsime ir nustatysime vyraujančias tendencijas bei problematiką.

3.1. Anglija

Svarbiausi Anglijoje nemokumą reglamentuojantys teisės aktai yra Nemokumo įstatymas 1986 (angl. *Insolvency Act*), kuris pakeistas Įmonių įstatymu 2002 (angl. *Enterprise Act*), Įmonių direktorių diskvalifikavimo įstatymas 1986 (angl. *Company Director Disqualification Act*) ir Bendrovių įstatymas (angl. *Companies Act*). Nemokumo procedūros Anglijoje per paskutinius 25 metus labai keitėsi bei buvo ženkliai modernizuotos tiek 1986 m., tiek 2002 m.⁹²

Anglijos teisėje nemokumas apibūdinamas kaip neturėjimas pakankamai turto skoloms grąžinti, arba kaip negalėjimas grąžinti skolų suėjus jų mokėjimo terminui.⁹³ Taigi, Anglijoje nemokumas apibrėžiamas tiek pagal turto, tiek pagal finansinio balanso nepakankamumą, t. y. vidinius ir išorinius nemokumo požymius.

Pats skolininkas dėl nemokumo procedūrų pradėjimo gali kreiptis esant vieninteliame nemokumo pagrindui – negalint susimokėti skolų. Prie pareiškimo teismui turi būti pridedami nemokumo būklę pagrindžiantys įrodymai (kreditorių sąrašas, turtinius įsipareigojimus pagrindžiantys dokumentai bei turimo turto aprašas).

Bendrai nemokumu laikomas skolininko negalėjimas susimokėti skolų suėjus jų mokėjimo terminui. Ši taisyklė buvo nustatyta dar 1966 m. byloje *Re a Debtor*⁹⁴. Šioje byloje teismas taip pat pasisakė prieš gresiančio nemokumo institutą, bei nustatė, jog skolininkas negali būti paskelbtas bankrutuojančiu tol, kol gali susimokėti einamąsias skolas.

⁹² The Insolvency Service tinklalapyje pateikiama informacija. <http://www.insolvency.gov.uk/>

⁹³ Insolvency Act 1986. Av Available at:

<http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf>

⁹⁴ [1967] 1 All ER 668.

Nemokumo procedūromis siekiama dviejų vienodai reikšmingų tikslų. Pirmasis tai kreditorių interesų gynimas, likviduojant skolininką, realizuojant jo turtą ir atitinkamai jį proporcingai paskirstant kreditoriams. Kitas nemažiau svarbus nemokumo procedūrų tikslas yra paties skolininko apsauga.

Anglijoje nemokumo procedūros taikomos tiek įmonėms, tiek fiziniams asmenims. Tuo tarpu, įdomu tai, kad kalbant apie bankrotą, šioje šalyje kalbama apie nemokumo procedūrą skirtą tik fiziniams asmenims. Taigi bankrotas yra teisinė procedūra skirta spręsti fizinių asmenų nemokumą. Bankroto procedūros metu surenkamas asmens turtas realizuojamas ir proporcingai paskirstomas kreditoriams. Atitinkamai tai reiškia ir fizinio asmens verslo pabaigą. Fizinių asmenų bankroto procedūra labai panaši į įmonėms taikomą likvidavimo procedūrą.

Pažymėtina, jog bankrutuojantis fizinis asmuo susiduria ne tik su tiesioginėmis turtinio pobūdžio pasekmėmis. Jam taip pat taikomi tam tikri prekybos apribojimai, kurį laiką neleidžiama skolintis, t. y. imti kredito. Taip pat taikoma į *Actio Pauliana* institutą panaši procedūra, leidžianti ginčyti sandorius, sudarytus prieš bankroto procedūrą, kurie yra nepagrįsti, bloginantys skolininko padėtį arba teikiantys pirmenybę vienam iš kreditorių.

Atkreiptinas dėmesys, jog Anglijoje nemokiam fiziniam asmeniui taikoma vadinamoji „skolų nurašymo“ (angl. *discharge*) procedūra. Pagal Anglijos teisę, nemokaus asmens skolos nurašomos po vienerių metų. Skolų nurašymas reiškia, jog prieš tai bankrutavusiam asmeniui vėl suteikiama teisė vykdyti prekybą bei skolintis. Tokia praktika laikytina labai „švelnia“, nes pavyzdžiui, pagal Airijos teisę, tokio bankrutavusio asmens skolų nurašymas yra galimas tik po 12 metų, bet net ir tada nėra taikomas iš karto.

Anglijoje fiziniam asmeniui yra taikoma ir daugybė alternatyvių bankroto procesui procedūrų. Pastarosios paprastai yra žymiai lankstesnės bei paprastesnės. Pavyzdžiui, atleidimo nuo skolų procedūra, kuri taikoma tuo atveju, jei fizinis asmuo yra prasiskolinęs mažomis ir ne prekybiniais santykiais paremtomis skolomis. Bene pati svarbiausia procedūra yra Individualus savanoriškas susitarimas (angl. *Individual Voluntary Arrangement*). Ši procedūra reiškia susitarimą tarp skolininko ir jo kreditorių, turintį privalomumo galią. Kreditoriams kartais toks susitarimas atrodo daug parankesnė procedūra bei realesnis būdas susigrąžinti skolas nei bankrotas. Individualus savanoriškas susitarimas gali būti įgyvendinamas net ir už teismo ribų. Šiame pasiūlyme nustatoma tvarka, terminai ir būdai, kuriais bus atsiskaitoma su kreditoriais. Atitinkamai pasiūlyme turi būti paaiškinamos priežastys, kodėl kreditoriams tai yra palankiau nei skolininko bankrotas. Jei susitarimą priima bent 75 proc. kreditorių (atsižvelgiant į jų turtinių reikalavimų teisių vertę), jis tampa visiems privalomu. Tokia procedūra naudinga ir pačiam skolininkui, nes susitarimo atveju skolininkas išlaiko kontrolę dalies savo turto atžvilgiu. Administracinės tokios

procedūros valdymo išlaidos taip pat yra daug mažesnės nei bankroto procedūros metu. Šiuo atveju, neretai paskiriamas vadinamasis „nemokumo praktikas“ (angl. *insolvency practitioner*). Jis gali veikti kaip patarėjas ar prižiūrėtojas. Šio asmens dalyvavimo tikslas yra teisingo balanso tarp skolininko, kreditorių ir kitų susijusių trečiųjų šalių interesų užtikrinimas.⁹⁵

Įmonių nemokumo procedūros Anglijoje skirstomos į administravimą, likvidavimą, įkaito turėtojo administratoriaus paskyrimą bei įmonių savanorišką susitarimą.

Administravimo procedūros tikslas – gelbėti bendrovę arba rasti geresnį būdą atsiskaiyti su kreditoriais negu likvidavimas. Administratorius turi ginti visų kreditorių interesus. Tai teismo pradedama procedūra, kai administratorius yra teismo pareigūnas, kuris vadovaujasi teismo nurodymais. Teismas gali stebėti administratoriaus veiksmus, o kreditoriai gali kreiptis į teismą, jeigu mano, kad administratorius veikia ar ketina veikti nesąžiningai ir galėtų pakenkti kreditorių interesams. Nemokumo procedūrų tikslas yra užtikrinti skolininko (įmonės) turtą kreditoriams, t.y. proporcingam jo paskirstymui. Dėl šios priežasties, teisiniai veiksmai ir teismo sprendimų įgyvendinimas administruojamos įmonės atžvilgiu yra sustabdomi, kol galutinai nebus įgyvendintos nemokumo procedūros. Šis laikotarpis vadinamas nemokumo moratoriumu.

Kai bendrovę perima administratorius arba kai ketinama tai padaryti, įsigalioja moratoriumas, dėl kurio, be kitų pasekmių, numatoma, kad kreditoriai negali pareikšti bendrovei ieškinio.⁹⁶

Įkaito turėtojo paskirtas administratorius yra bankroto specialistas, kurį skiria įkaito turėtojas, turintis teisę disponuoti visu bendrovės turtu, kai visas bendrovės turtas ar didžioji jo dalis yra įkeistas. Šios rūšies įkeitimas iš karto nesuteikia įkaito turėtojui daiktinės teisės į įkeistą turtą. Kol prievolė yra vykdoma, bendrovė gali laisvai disponuoti įkeistu turtu. Įkaito turėtojo paskirto administratoriaus užduotis yra realizuoti turtą įkaito turėtojo vardu; jis visų pirma atsako jį paskyrusiam įkaito turėtojui, turinčiam teisę disponuoti visu bendrovės turtu. Įkeitimas, suteikiantis teisę paskyrusiam administratorių įkaito turėtojui disponuoti visu bendrovės turtu, turi būti vykdytinas. Įkaito turėtojo paskirto administratoriaus paskyrimo sąlygas reglamentuoja įkeitimu apsaugoto skolinio įsipareigojimo dokumentai. Šiuo metu tokia nemokumo procedūra taikoma tik tam įkeitimui, kuris atliktas iki 2003 m. rugsėjo 15 d. Po šio termino įkeistam turtui, paskirti įkaito turėtojo administratorių nebėra galimybės. Ši galimybė taikoma nebent išimtiniais atvejais –

⁹⁵ Linklaters. *Brieg Guide to English Corporate Insolvency Law*. 2009.

⁹⁶ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Anglija ir Velsas.

kapitalo pagrindu sudarytais susitarimais, viršijančiais 50 milijonų svarų sterlingų arba tam tikrais valstybės finansuojamų projektų atvejais.⁹⁷

Likvidavimo procedūra yra bendrovės turto realizavimas bei paskirstymas ir dažniausiai – bendrovės uždarymas. Anglijos teisėje yra žinomi trys likvidavimo būdai:

- priverstinis, kai teismas priima nutartį dėl bendrovės pabaigos, paprastai kreditoriaus prašymu;
- kreditoriaus prašymu, kai bendrovė yra nemoki ir nusprendžia būti likviduota;
- dalyvio prašymu, kai bendrovė yra moki ir nusprendžia būti likviduota.

Savanoriškas įmonės likvidavimas, reiškia, jog įmonės likvidavimą inicijuoja pati įmonė, t. y. jos akcininkai. Įmonė gali nutraukti savo egzistavimą dėl daugybės priežasčių, net ir būdama moki bei galėdama susimokėti savo skolas kreditoriams. Savanoriškas įmonės uždarymas, pavyzdžiui, gali įvykti todėl, jog įmonės tikslai, kuriems ji ir buvo įsteigta, yra pasiekti. Įmonė taip pat gali būti uždaroma ir dėl akcininkų nesutarimo ir nebenorėjimo ateityje vystyti bendros veiklos. Pažymėtina, jog šiuo atveju įmonė neprivalo būti realiai nemoki, taigi nemokumas yra tarsi „sukuriamas“.

Kitas įmonės likvidavimo būdas – kreditorių savanoriškas įmonės likvidavimas. Jo skirtumas nuo ankščiau aptartojo yra tas, jog šiuo atveju įmonė yra uždaroma tuo pagrindu, jog nebeišgali įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų, t. y. yra nemoki. Kreditoriai dėl įmonės likvidavimo į teismą gali kreiptis, jei įmonė yra skolinga ir jos skola viršija tuo metu taikomą „bankroto lygį“ (angl. *bankruptcy level*), kuris šiuo metu yra 750 svarų sterlingų. Taip pat kreditoriai turi pagrįsti, jog įmonė šios skolos yra nepajėgi susimokėti tiek einamuoju metu, tiek ateityje.

Trečias įmonės likvidavimo būdas – privalomasis įmonės likvidavimas. Šią procedūrą inicijuoja teismas. Ji pradedama teismui pateikiamu pareiškimu, arba vadinamąja peticija. Šios procedūros pagrindas yra įmonės negalėjimas susimokėti skolų, t. y. taip pat nemokumas. Tačiau tai ne vienintelis pagrindas. Žinoma, dažniausiai priverstinė likvidavimo procedūra taikoma tuomet, kai įmonė yra nemoki. Visgi, uždarymo procedūra gali būti pradėta ir mokiai įmonei, pavyzdžiui, esant esminiam akcininkų nesutarimui.⁹⁸

Kaip ir fiziniams asmenims, taip ir įmonėms yra galimybė taikyti savanorišką susitarimą su kreditoriais, kuris vadinamas įmonių savanorišku susitarimu (angl. *Company Voluntary Arrangement*). Pajėgios bendrovės, patiriančios finansinių sunkumų, gali stengtis gelbėtis

⁹⁷ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Anglija ir Velsas.

⁹⁸ Linklaters. *Brieg Guide to English Corporate Insolvency Law*. 2009.

arba administravimu, arba savanorišku bendrovės susitarimu. Daugelis bendrovių gelbėjasi būtent atsisakydamos administravimo ir sudarydamos savanorišką bendrovių susitarimą. Kad būtų galima taikyti minėtą susitarimą, direktorių pateiktam pasiūlymui turi pritarti ne mažiau kaip 75 % kreditorių, o jei bendrovė yra valdoma administratorius, turi pritarti administratorius. Patvirtinus savanorišką bendrovės susitarimą, jis tampa privalomas visiems kreditoriams, gavusiems pranešimą apie pasiūlymą.⁹⁹

3.2. Suomija

Nemokumo procedūros Suomijoje reglamentuojamos 2004 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusio Bankroto įstatymu (Nr. 120/2004), Įmonių reorganizavimo įstatymu (Nr. 47/1993) ir Privataus asmens skolų sureguliuojimo įstatymu (Nr. 57/1993), įsigaliojusio 1993 m. vasario 8 d.¹⁰⁰

Suomijoje yra žinomos trys skirtingos nemokumo procedūrų rūšys: bankrotas, įmonės reorganizavimas ir privataus asmens skolų sureguliuojimas. Bendra būtina sąlyga visų trijų rūšių nemokumo procedūroms pradėti yra skolininko nemokumas, kuris reiškia, kad skolininkas yra visiškai nepajėgus grąžinti savo skolas suėjus jų mokėjimo terminui. Tokiais atvejais nemokumo procedūra reiškia vykdomąjį procesinį veiksma, kuris vienu metu taikomas visoms skolininko skoloms.¹⁰¹

Bendras nemokumo pagrindas bankroto ir restruktūrizavimo procedūroms pradėti yra skolininko negalėjimas įvykdyti finansinių įsipareigojimų suėjus jų mokėjimo terminui. Tačiau visada turi būti nustatoma, jog tai nėra tik laikinas nemokumas. Bankroto procedūrų atveju įmonė taip pat laikoma nemokia ir jei jos turimas turtas nepadengia finansinių įsipareigojimų.¹⁰²

Bankroto įstatyme numatyta keletas galimų aplinkybių grupių, kuriomis vadovaujantis galima lengviau nustatyti, ar asmuo yra nemokus. Skolininkas laikomas nemokiu, jeigu jo aplinkybės atitinka nurodytąsias, nebent yra kokių nors priešingų požymių.

Preziumuojama, jog skolininkas yra nemokus šiais atvejais: a.) pats skolininkas pareiškia esąs nemokus; b.) jei jis liovėsi vykdyti savo finansinius įsipareigojimus; c.) jei per paskutinius šešis mėnesius buvo taikoma nemokumo skolų išieškojimo procedūra, tačiau paaiškėjo, jog nepakanka turimo turto skoloms padengti; d.) jei skolininkas per pastaruosius vienerius metus

⁹⁹ Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition.

¹⁰⁰ International Association of Insolvency Regulations Available at: http://www.insolvencyreg.org/sub_member_profiles/finland/index.htm

¹⁰¹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Suomija.

¹⁰² D&I Focus. Dealing with Corporate Insolvency In Finland. July, 2009.

buvo įpareigotas tinkamai valdyti savo sąskaitas, tačiau per savaitę po kreditoriaus priminimo apie suėjusius mokėjimus, neatsiskaitė.¹⁰³

Žinoma vien šių aplinkybių buvimas ne visada leidžia teismui pripažinti skolininką esant nemokiu. Štai pačiam skolininkui, pareiškus apie savo nemokumą, ši aplinkybė laikoma pakankama nemokumo procedūroms pradėti tik tuo atveju, jei skolininko pareiškimui atmesti nėra jokio pagrindo. Be to, kaip jau minėta, turi būti nustatoma ir tai, ar tai nėra tik laikinas skolininko nemokumas.

Nemokumo būklę įrodyti daug sudėtingiau kai į teismą dėl nemokumo procedūrų iškėlimo kreipiasi pats kreditorius. Kreditorius pareiškimą bankrotui skelbti turi pateikti per tris mėnesius, pasibaigus jo reikalavime grąžinti skolą nurodytam skolos grąžinimo terminui. Kreditoriaus reikalaujama suma turi būti pagrįsta teismo sprendimu ar kitu vykdytinu pagrindu, arba turi būti įrodyta kitaip. Taigi dažniausiai kreditorius prieš kreipdamasis į teismą jau turi būti išmėginęs ir kitus būdus atgauti skolą. Be to, nedideliais ieškiniais pagrįstiems pareiškimams skelbti bankrotą yra taikomi apribojimai. Tai panašu į Anglijos teisėje taikomą „bankroto lygio“ skolos limitą.

Bankrotas yra likvidavimo procedūra, kurios tikslas yra parduoti skolininko turtą ir paskirstyti įplaukas kreditoriams. Įmonės reorganizavimas ir privačių asmenų skolų sureguliuavimas yra procedūros, kurių tikslas yra atkurti finansinį mokumą ir leisti skolininkams įveikti savo finansinius sunkumus.

Bankrotas yra bendrai taikoma sąvoka, todėl bankrutavusiais gali būti paskelbti fiziniai ir juridiniai asmenys. Pareiškimą skelbti bankrotą gali pateikti skolininkas arba kreditorius. Bankroto paskelbimo klausimą sprendžia teismas. Teismas taip pat priima sprendimą nutraukti arba anksčiau užbaigti bankroto bylą. Teismas paskiria bankrutavusio skolininko turto administratorių, patvirtina paskirstymo planą ir sprendžia ginčus dėl reikalavimų. Teismo sprendimai gali būti apskųsti, tačiau yra kelios išimtys.¹⁰⁴

Nagrinėjant bankroto bylą, skolininkui tam tikromis aplinkybėmis gali būti nustatyti asmeninės laisvės apribojimai (pavyzdžiui, uždrausta išvykti iš šalies). Skolininko kompetencija veikti taip pat tam tikrais atžvilgiais apribojama. Pavyzdžiui, nagrinėjant bankroto bylą, skolininkas

¹⁰³ Enforcement of Claim by Legal Action in Finland. Available at: <http://hie.fh-heidelberg.de/fileadmin/files/EnforcementofclaimsFinland.pdf>.

¹⁰⁴ Ibid.

negali steigti bendrovės ar būti bendrovės valdybos nariu. Tokie apribojimai yra svarbūs daugiausia tais atvejais, kai skolininkas yra fizinis asmuo.¹⁰⁵

Kita Suomijoje taikoma nemokumo procedūra – reorganizavimas. Reorganizavimo byla gali būti iškelta bet kokia veikla besiverčiančiai įmonei, taip pat ir individualiam prekiautojui. Tačiau tam tikros įmonės, pavyzdžiui, kredito ir draudimo institucijos, kurioms yra taikomos specialios reguliavimo ir kontrolės priemonės, į įmonių reorganizavimo bylos taikymo sritį neįtraukiamos. Pareiškimą reorganizavimo bylai iškelti gali pateikti skolininkas arba kreditorius. Daugumą pareiškimų teikia skolininkai.

Įmonės reorganizavimo byla gali būti iškelta, jei skolininkas negali atlikti mokėjimo ir nėra jokių įstatyminių kliūčių tokiai procedūrai pradėti. Kliūtimi gali tapti nemokumas, kurio negalima nutraukti įgyvendinant reorganizavimo programą, arba padėtis, kai skolininko turto nepakanka dėl šios procedūros patirtoms išlaidoms atlyginti. Reorganizavimo byla gali būti iškelta, kai ir skolininkui gresia nemokumo pavojus. Tokiais atvejais byla pagal kreditoriaus pareiškimą gali būti iškelta tik ypatingomis aplinkybėmis. Be to, reorganizavimo byla gali būti iškelta, jei tam tikrą bendrą pareiškimą pateikia skolininkas ir du kreditoriai. Tokiais atvejais bendriems kreditorių reikalavimams turi tekti mažiausiai penktadalis žinomų skolininko skolų.

Sprendimą iškelti įmonės reorganizavimo bylą priima teismas. Teismas taip pat paskiria likvidatorių ir, jei tinka, kreditorių komitetą. Jis taip pat tvirtina reorganizavimo programą. Likvidatorius parengia ataskaitą apie skolininko turtą ir skolas bei pasiūlymą dėl reorganizacijos programos. Jis taip pat prižiūri toliau vykdomą skolininko įmonės veiklą. Likvidatoriumi paskirtas asmuo turi paisyti įstatymuose nustatytų kompetencijos reikalavimų ir būti nepriklausomas nuo skolininko bei kreditorių.

Skolininkas, kurio atžvilgiu yra iškelta ir nagrinėjama įmonės reorganizavimo byla, negali būti paskelbtas bankrutavusiu. Pareiškimą nagrinėjantis teismas gali laikinai uždrausti mokėjimus, išieškojimą ir sprendimų vykdymą dar prieš bylos iškėlimą.

Nagrinėjant reorganizavimo bylą, skolininkui patvirtinama reorganizavimo programa; joje gali būti numatytos įvairios priemonės skolininko veiklos finansiniam stabilumui atstatyti. Prie šių priemonių gali būti priskirtas skolų sureguliuojimas, kuris gali būtų susijęs su skolų sąlygomis, įskaitant garantuotas skolas, atsiradusias dar prieš bylos iškėlimą. Priemonės taip pat gali aprėpti pervedimus, valdymą, tvarkymą, organizavimą, įmonės personalą ar kapitalą. Jei skolininkas

¹⁰⁵ Europos Komisijos tinklalapis. Prieiga galima adresu: http://ec.europa.eu/youreurope/business/deciding-to-stop/handling-bankruptcy-and-starting-afresh/finland/index_en.htm.

įvykdo savo mokėjimo įsipareigojimus pagal patvirtintą reorganizavimo programą, jis atleidžiamas nuo skolos sumos, viršijančios programoje patvirtintą sumą, mokėjimo.¹⁰⁶

Trečia Suomijoje taikoma nemokumo procedūra yra skolų sureguliuavimas. Kad būtų iškelta skolų sureguliuavimo byla, skolininkas turi būti nemokus ir pagrįstai nepajėgus padidinti savo mokumo skoloms gražinti. Taip pat svarbios nemokumo priežastys (įskaitant ligą, bedarbystę) yra bendra skolų suma ir skolininko nesugebėjimas mokėti. Koku nors verslu besiverčiantis fizinis asmuo, vadovaudamasis tam tikrais reikalavimais, gali pateikti pareiškimą perskaičiuoti skolas. Skolų sureguliuavimo bylai neturi būti jokių įstatymuose numatytų kliūčių (pavyzdžiui, skola atsirado dėl įstatymais baudžiamos veiklos, arba skolos greitai didėjo dėl aiškaus aplaidumo).

Pareiškimą dėl skolų sureguliuavimo gali pateikti tik fizinis asmuo. Iškeliant skolų sureguliuavimo bylą, taip pat galima sureguliuoti su prekybą nutraukusia įmone susijusias skolas.

Sprendimą iškelti privataus asmens skolų sureguliuavimo bylą priima teismas. Jeigu būtina, teismas paskiria likvidatorių. Teismas taip pat yra atsakingas už mokėjimo programos tvirtinimą. Mokėjimo programoje numatytos visos iki bylos iškėlimo padarytos skolos, įskaitant garantuotas skolas. Jei skolininkas įvykdo mokėjimo programoje patvirtintus mokėjimo įsipareigojimus, jis yra atleidžiamas nuo likusių skolų. Mokėjimo programa nustatoma konkrečiam (dažniausiai penkerių metų) terminui.¹⁰⁷

Skolininkas, kuriam yra iškelta ir nagrinėjama skolos sureguliuavimo byla, negali būti paskelbtas bankrutavusiu. Teismo nutarimu gali būti laikinai uždrausti mokėjimai, išieškojimas ir sprendimų vykdymas dar prieš bylos iškėlimą.

Skolų sureguliuavimas aprėpia visas iki bylos iškėlimo atsiradusias skolas. Skolininkas turi nurodyti visas savo skolas. Pateikti reikalavimą nėra būtina. Skolininkas arba likvidatorius parengia siūlomą mokėjimo programą. Kreditoriams paprastai siūloma pateikti savo pastabas dėl siūlomos mokėjimo programos. Skolininkas atlieka mokėjimus kreditoriams pagal teismo patvirtintą mokėjimo programą.

Skolininkas atleidžiamas nuo paskutinės savo skolų dalies, kai įvykdomi mokėjimo programoje nustatyti įsipareigojimai. Tačiau mokėjimo programa gali būti nutraukta teismo sprendimu, jei skolininkas be pagrįstos priežasties iš esmės nesilaiko programos arba nevykdo savo įsipareigojimo bendradarbiauti. Programa taip pat nutraukiama, jei skolininkas skelbiamas

¹⁰⁶ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Suomija.

¹⁰⁷ Ibid.

bankrutavusiu arba miršta mokėjimo programos vykdymo metu. Nutraukus programą, kreditoriams atstatomos pradinės skolos susigrąžinimo sąlygos.¹⁰⁸

3.3 Ispanija

Ispanijos nemokumo procedūros reglamentuojamos Bankroto įstatyme (2003 m. liepos 10 d., Nr. 22/2003) (isp. *Ley Concursal*). Šis teisės aktas 2009 m. kovo 27 d. Karališkuoju dekretu buvo pakeistas. Ispanijoje nemokumo procedūrų tikslas yra dvilypis. Pirmiausia, kaip ir daugelyje kitų Europos valstybių yra siekiama patenkinti kreditorių interesus, padalinant likviduojamo skolininko turtą. Antra, siekiama apsaugoti ir pačių skolininkų interesus bei padėti jiems išvengti žlugimo.¹⁰⁹ Visgi šioje šalyje dažnai akcentuojama, jog prioritetą teikiamas būtent skolininkų išsaugojimui.

Bankroto įstatyme numatytas tik vienas teisinis būdas spręsti dėl bendro skolininko nemokumo kilusiai krizei – bankroto byla. Skolininkas atsiduria ant bankroto slenksčio, kai negali reguliariai vykdyti prisiimtų įsipareigojimų.

Objektyvi įstatymo nustatyta prielaida, t. y. ekonominė būklė, kurioje turi atsidurti skolininkas, kad galėtų būti iškelta bankroto byla, yra nemokumas, kuris suprantamas ne tik kaip turtinės pusiausvyros suardymas, bet ir kaip nesugebėjimas reguliariai apmokėti prisiimtų įsipareigojimų.

Ispanijoje nemokumo procedūros taikomos tiek įmonėms, tiek ir fiziniams asmenims. Bankroto procedūros netaikomos tik valstybės viešojo administravimo įstaigoms ar organams.

Pagal Ispanijos nemokumo įstatymą, nemokumas - tai situacija, kai skolininkas nebegali mokėti suėjusių skolų. Tačiau pastebėtina, kad dėl šios sąvokos neapibrėžtumo literatūroje labai diskutuojama, kadangi pagal Ispanijos nemokumo įstatymą „negalėjimas mokėti“ nereiškia tikro (ekonominio) kompanijos nemokumo. Taip pat, kitaip nei teisiniu aspektu, ekonominiu aspektu ši kategorija turi skirtingą prasmę. Kalbant apie kitus nemokumo sąvokos kriterijus, paminėtina, kad Ispanijos nemokumo įstatymas aiškiai nenustato, ką reikšią „reguliarus mokėjimas“ ir „suėjusi skola“.¹¹⁰

Pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo paduoti gali tiek pats skolininkas (įmonės vadovas ar akcininkai), tiek kreditorius. Pirmuoju atveju, pradėtos nemokumo procedūros

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ The Developments by Garrigues. The Spanish Insolvency Law. October 2010; Allen& Overy. Debt restructuring – Amendment to the Spanish Insolvency Law.

¹¹⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. 2006. Vilnius.

vadinamos „savanoriškomis“, antruoju – „būtinomis“. Būdamas nemokus skolininkas *privalo* inicijuoti nemokumo procedūrą per 2 mėnesius nuo to momento, kai sužinojo, ar turėjo sužinoti esąs nemokus. Atkreiptinas dėmesys, jog skolininkas gali kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo ne tik esant, bet ir gresiant nemokumui. Išskiriamos aplinkybės, kurioms esant laikoma, kad skolininkas yra nemokus:

- esminis suėjusių skolų nemokėjimas;
- turto ar turto dalies areštas, kuris paveikia skolininko mokumą;
- nesąžiningas turto pardavimas, „pagreitintas“ likvidavimas, žalingas įmonės turto išpardavimas;
- mokesčių nemokėjimas daugiau kaip tris mėnesius;
- su darbo santykiais susijusių išmokų nemokėjimas daugiau kaip 3 mėnesius.

Kreipdamasis dėl nemokumo bylos iškėlimo skolininkas *privalo* prie pareiškimo pridėti teisinį jo pagrindimą, dokumentus, įrodančius įmonės nemokumo būklę, jei reikia, įgaliojimą, įmonės turto aprašą, turtinių įsipareigojimų aprašą, kreditorių sąrašą ir, jeigu skolininkas yra prekybininkas, metines paskutinių trejų metų finansines ataskaitas.

Kai į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo kreipiasi kreditorius, jis *privalo* įrodyti skolos egzistavimą bei įmonės nemokumo būklę. Pastaroji gali būti įrodoma sekančiais:

- kai pateikiami tam tikri nemokumą pagrindžiančių faktų įrodymai, pavyzdžiui, neatsiskaitymas su darbuotojais arba mokesčių per paskutinius tris mėnesius nesumokėjimas. Šiuo atveju skolininkas gali ginčyti kreditoriaus pareiškimą remdamasis tuo, jog minėti faktai neegzistuoja, arba, jog nors ir egzistuoja, skolininkas dar nėra praradęs mokumo.

-kai prieš skolininką buvo vykdomos turto išieškojimo procedūros, tačiau turto nepakanka įsipareigojimams padengti. Šiuo atveju skolininkas ginčyti pareiškimo negali.¹¹¹

Kai bankroto paskelbimo prašo kreditoriai, teisėjas į parengiamąjį teismo posėdį kviečia skolininką tam, kad šis galėtų apsiginti. Siekiant palengvinti nemokumo nustatymą, įstatyme pateiktas pašalinių faktų (susijusių su tam tikrų paskolų neapmokėjimu ar jų didumu, taip pat su prekių pabrangimu arba pelno neduodančio turto realizavimu) sąrašas, kurių pakanka, kad nemokumas būtų įrodytas. Jei skolininkas neprieštarauja, teisėjas jam paskelbia bankrotą, o jei prieštarauja, tuomet šaukiamas teismo posėdis, tiriami įrodymai ir tik po to teisėjas priima sprendimą.

¹¹¹ Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.

Kai paskelbiamas bankrotas, pagal procedūrą taikomas vienas bendras bankroto proceso etapas, kurio metu bandoma nustatyti, kokį turtą turi skolininkas, ir sudaromas tinkamai klasifikuotų kreditorių sąrašas. Patvirtintas turto aprašas ir kreditorių sąrašas gali būti reikalingas priimant vieną iš dviejų teisinių sprendimų:

- arba sudarant susitarimą tarp skolininko ir jo kreditorių, kuriame galima numatyti ne didesnę kaip 50% nuolaida ir/ar ne ilgesnį kaip 5 metų termino atidėjimą;
- arba imantis likvidavimo, kai pirmiausia siekiama parduoti įmonę arba pelną duodančius jos skyrius tam, kad nustatyta tvarka būtų galima padengti gautas paskolas.

Iškėlus bankroto bylą, paliečiamas visas skolininko esamas ir būsimas turtas bei visos esamos ir būsimos turtinės teisės, išskyrus neareštuotiną turtą ir turtines teises. Norėdamas užtikrinti skolininko turto vientisumą, teisėjas gali arba nušalinti skolininką nuo turto administravimo ir disponavimo juo, suteikdamas šias funkcijas bankroto komisijai, arba palikti galimybę, prižiūrimam bankroto komisijos, minėtas funkcijas atlikti pačiam skolininkui. Skolininkas ir toliau gali tęsti ekonominę ar profesinę veiklą, nebent teisėjas nusprendžia ją nutraukti. Bet kokių pagrindines skolininko teises ribojančių priemonių taikymas (pvz., susirašinėjimo priežiūra, draudimas lankytis tam tikrose vietose, privaloma registracija, namų areštas ir pan.) privalo būti pateisinamas: taikoma priemonė turi būti būtina, siekiant reikiamo tikslo, ir turi trukti tik tiek, kiek tai yra reikalinga.¹¹²

Iškėlus bankroto bylą, suvaržoma skolininko veikla su tuo turtu ir tomis turtinėmis teisėmis, kurios susiję su bankroto procesu, be to, neleidžiama pradėti jokios naujos veiklos – taip kreditoriams suteikiama galimybė patenkinti jų reikalavimus per varžytines. Išimtinai leidžiama tęsti tik darbo ir administracinę veiklą, kuri buvo pradėta iki bankroto bylos iškėlimo, tačiau visos šios taisyklės netaikomos skolininko turtui, kurio reikia įmonės ar profesinei veiklai tęsti.

Įstatymas numato dvejų metų terminą iki bankroto paskelbimo. Šiuo laikotarpiu skolininko su turtu atlikti veiksmai, jeigu jie sukelia žalą, gali būti anuliuoti. Anuliavimo pasekmė yra abipusė perduotų daiktų restitucija, o kai perduoto turto grąžinti neįmanoma, reikia atlyginti jo vertę, buvusią turto perdavimo dieną. Be to, jei buvo elgiamasi nesąžiningai, įgijėjas taip pat privalo atlyginti nuostolius. Anuliavimo veiksmai yra suderinami su kitais pirminės padėties atkūrimo veiksmais (absoliučiu negaliojimu, santykinu negaliojimu, kreditorių apgaule ir pan.).

Vienas iš bankroto proceso rezultatų paprastai yra įmonės reorganizavimas tam, kad ji galėtų toliau veikti rinkoje. Įmonės reorganizavimas vykdomas priėmus susitarimą. Kai nustatomi skolininko aktyvai ir pasyvai, jis gali pateikti kreditoriams susitarimą, kuriuo leidžiama ne didesnė kaip 50% nuolaida ir/ar ne ilgesnis kaip 5 metų termino atidėjimas. Tačiau šis susitarimas gali būti

¹¹² Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Ispanija.

papildytas ir alternatyviais pasiūlymais kreditoriams, susijusiais su jų reikalavimų įšaldymu, visišku ar daliniu įmonės perleidimu taip, kad įgijėjas prisiimtų susitarimo vykdymą, arba skolininko bendrovių sujungimu arba išskaidymu. Prie susitarimo turi būti teikiamas pasiūlymas dėl mokėjimų ir įmonės atgaivinimo planas, apie kuriuos turi būti pranešta bankroto administratoriams.¹¹³

Šis susitarimas pateikiamas kreditoriams, kurie savo susirinkime gali jį priimti arba atmesti. Paprastai toks susitarimas turi būti patvirtintas susirinkime dalyvaujančių kreditorių balsų dauguma. Susitarimas, kurį kreditoriai priima, po to turi būti patvirtintas teisėjo, kuris savo ruožtu įvertina, ar toks susitarimas negali būti nugincytas ir ar buvo paisoma visų normų, liečiančių susitarimo turinį ir jo priėmimo procedūrą.

Bankroto byla nebaigiama, kol nepasiektas susitarimas arba kol dėl kreditorių nepritarimo susitarimui nepereinama į likvidavimo etapą. Likvidavimas yra viena iš galimų susitarimo alternatyvų, turinčių šalutinį pobūdį. Likvidavimas galimas tik tada, kai to aiškiai prašoma ir kai nėra perspektyvos priimti, patvirtinti ar įvykdyti susitarimą. Likvidavimas reiškia skolininko bendrijos iširimą arba juridinio asmens išnykimą.¹¹⁴

Likvidavimo sistema yra labai lanksti, todėl galimas tiek ir visos įmonės ar jos skyrių pardavimas, tiek ir atskiras viso skolininko turto ir turtinių teisių perleidimas, arba perleidimas dalimis. Bankroto komisija gali pateikti specialų likvidavimo planą, tačiau tokiu atveju taikomos normos, kurios teikia pirmenybę tokiam įmonės ar jos skyrių pardavimui, kuriuo būtų išsaugota pati įmonė ir darbo vietos joje. Tiek likvidavimo planas, tiek perleidimo sutartys turi būti patvirtinti teisėjo.

Įmonės įgijėjas ją gauna jau be skolų, išskyrus neišmokėtą darbo užmokestį, tačiau reikalavimai, kurie buvo užtikrinti Atlyginimų garantinio fondo, teisėjo gali būti nurašomi.

Bankroto procesas užbaigiamas visiškai įvykdžius susitarimą arba pardavus skolininko turtą ir turtines teises bei už gautas lėšas atsiskaičius su kreditoriais. Jeigu lieka neparduoto turto, arba pagrįstai manoma, kad turto arba turtinių teisių dar atsiras, proceso užbaigti negalima. Taip pat proceso negalima užbaigti, kol nesibaigė bankroto kvalifikavimas.¹¹⁵

3.4. Nyderlandai

Nyderlanduose, nemokumas yra pirmiausia reguliuojamas Bankroto įstatymu (angl. *Bankruptcy Act*; oland. *Faillissementswet*), kuris nuolat tobulinamas, ir Europos Bendrijų

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.

¹¹⁵ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Ispanija.

Reglamentu dėl bankroto bylų. Bankroto įstatyme pripažįstami trijų skirtingų rūšių teisminiai nemokumo procesai: bankrotas (oland. *faillissement*), mokėjimų atidėjimas (oland. *surseance van betaling*) ir skolų restruktūrizavimas.¹¹⁶

Bankroto proceso tikslas yra skolininko turto likvidavimas, paskirstant jį kreditoriams. Ši procedūra gali būti taikoma tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Bankroto proceso pagrindas – skolininko mokėjimų nutraukimas.

Bankroto procedūra iškeliamą tuo atveju, jei skolininkas nustojo mokėti skolas. Teismui suteikiama pakankamai plati diskrecija įvertinti šį faktą. Teismas kartais priima sprendimą iškelti nemokumo procedūrą, jei yra neatsiskaityta su daugiau nei vienu kreditoriumi ir jau yra suėjęs nors vienos skolos mokėjimo terminas. Pažymėtina, jog bankroto procedūros gali būti pradėtos ir dėl skolininko nenorėjimo atsiskaityti, o ne tik realaus negalėjimo atsiskaityti.

Teismas sprenddamas dėl bankroto pagrįstumo taiko taip vadinamąjį „piniginių išteklių testą“ (angl. *cash flow test*), kuris laikomas praeitu, jei pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateikęs subjektas sugeba įrodyti, jog lieka neatsiskaityta daugiau nei su vienu kreditoriumi.¹¹⁷ Nyderlanduose finansinio balanso nepakankamumas nėra išskiriamas kaip atskiras pagrindas pradėti bankroto procedūrą.

Pareiškimą dėl bankroto gali pateikti pats skolininkas (asmeniškai paskelbimas) arba kreditorius, arba visuomenės interesų sumetimais – viešosios valdžios institucija. Bankroto įstatyme nereikalaujama jokių parengtinių procedūrų (teisminių ar neteisminių). Tačiau teismas reikalauja pateikti pagrįstą prašymą.

Tik pradėjęs nagrinėti bankroto bylą teismas paskiria už priežiūrą atsakingą teisėją ir bankrutavusio skolininko turto valdytoją (bankroto byloje). Priežiūrai vykdyti paskiriamas vienas iš teismo teisėjų, kuris priima įvairius sprendimus dėl skolininko turto valdymo ir priežiūros bylos nagrinėjimo metu. Šis asmuo kontroliuoja bankrutavusio skolininko turto administratorių ar valdytoją, duoda leidimą atlikti tam tikrus sandorius ir priima nutarimus dėl skundų, kuriuos gali teikti suinteresuotosios šalys. Turto valdytojo uždaviniai įstatyme aprašomi taip: skolininko atitikties įstatymuose numatytiems įsipareigojimams priežiūra, skolininko turto valdymas ir likvidavimas. Šie uždaviniai įgyvendinami nepaisant to, ar skolininkas yra privatus asmuo, ar

¹¹⁶ Declercq P.J. M. Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts. 2002.

¹¹⁷ Lewin D. Continental European Legislative and Judicial Trends: Dutch Insolvency Law and Directors & Officers Liability. 2010

įmonė. Turto valdytojas taip pat gali pritaikyti netiesioginį ieškinį (lot. *actio Pauliana*) ir gali panaikinti sandorius skolininko turto nauda.¹¹⁸

Konkretus bankroto terminas įstatymuose nėra numatytas. Dauguma bankroto procedūrų yra užbaigiama per aštuoniolika mėnesių, paprastai stokojant įplaukų ir taikant supaprastintą procedūrą be tikrinimo. Sudėtingos didesnio masto bankroto procedūros paprastai trunka ilgiau. Procedūros priežiūrą vykdančios teisėjos stebi turto valdytojo veiksmus, kad procedūros terminas atitiktų Europos žmogaus teisių konvencijos reikalaujamą pagrįstą laikotarpį.

Taikant bankroto procedūrą, įmonės veikla gali būti atnaujinta. Turto valdytojas panaikina darbo sutartis, nes naujų skolininko skolų atsiradimas turi būti kiek įmanoma apribotas ir, – priešingai negu mokėjimų atidėjimo procedūros atveju, – kai įmonei pradedama taikyti bankroto tvarka, įprasta apsauga nuo atleidimo iš darbo netaikoma. Turto valdytojas gali toliau plėtoti bankrutavusios šalies verslą, jei tai būtų naudinga skolininko turtui.

Bankroto ir skolų restruktūrizavimo byloms yra numatytas supaprastintas procesas. Tai yra procesas be reikalavimų tikrinimo susirinkimo. Bankroto atveju yra būtina, kad pajamos būtų nepakankamos konkuruojantiems reikalavimams patenkinti.

Esminis skirtumas tarp bankroto ir skolų restruktūrizavimo yra reikalavimai, kurie lieka galioti, jei nebuvo patenkinti bankroto procedūros metu, ir kuriuos kreditoriai vėl gali pareikšti. Tai tampa įmanoma įsigaliojus galutiniam paskirstymo sąrašui, kitaip tariant, kai kuris nors kreditorius nebegali šiam sąrašui prieštarauti. Bankroto procedūra užbaigiama susitarimu, taikant supaprastintą procedūros užbaigimo procesą (panaikinimas nepakankamų pajamų atveju) arba paskirstant lėšas tarp kreditorių, patikrinus jų reikalavimus.¹¹⁹

Antra Nyderlanduose taikoma nemokumo procedūra – skolų restruktūrizavimas. Šio proceso tikslas yra dvejopas: likviduoti turimą turtą ir pertvarkyti skolų našta. Atkreiptinas dėmesys, jog skolų restruktūrizavimas taikomas tik fiziniams asmenims.

Skolų restruktūrizavimo procedūrai pradėti taikomi šie pagrindai:

- privalo būti nepakeliama skolų našta, kitaip tariant, neturi būti jokių perspektyvų grąžinti skolų;
- skolos turėjo atsirasti arba liko negrąžintos dėl sąžiningų priežasčių. Teismas šį atvirą kriterijų vertina kiekvienoje byloje. Baudžiamųjų veikų sukeltos skolos nelaikomos atsiradusiomis dėl sąžiningų priežasčių. Vadovaujantis Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija ir teismų politiką reglamentuojančiomis direktyvomis, svarbu, kad šiuo

¹¹⁸ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Nyderlandai.

¹¹⁹ Ibid.

atveju nebūtų jokių bandymų pakenkti kreditoriams. Taip pat svarbu, kad skolos nebūtų atsiradusios ar likusios neapmokėtos visai neseniai ir kad jos nebuvo dažnai grąžinamos dalimis, kartu atsirandant naujoms skoloms. Kitaip tariant, neturi būti taikomas modelis, kai yra skolinamasi finansinei padėčiai aiškiai nepagerėjus.

Pagal įstatymus prieš teikiant pareiškimą taikyti teisinę skolų restruktūrizavimo procedūrą yra būtinas neteisminis etapas. Remiantis savivaldybės išduodamu standartiniu pareiškimu, turi būti įrodyta, kad būta bandymų pasiekti draugišką susitarimą. Taip pat turi būti nurodytos priežastys, dėl kurių šie bandymai buvo bevaisiai. Šį vadinamąjį draugišką etapą remia vietos lygmeniu skolininkams teikiama pagalba.¹²⁰

Inicijuoti restruktūrizavimo procedūrą gali tik fizinis asmuo, kurio skolų našta yra tokio dydžio, kad jis neturi perspektyvų grąžinti skolų, kuris teikia teismui išsamiai parengtą pareiškimą restruktūrizuoti skolas ir kuris, teismo nuomone, elgiasi vadovaudamasis gera valia. Taigi kreditoriai negali teikti pareiškimo taikyti skolų restruktūrizavimo.

Kai skolininkui pradeda restruktūrizavimo procedūra, jis įstatymų nustatyta tvarka netenka galių disponuoti savo daiktais: nuo to laiko šie daiktai priklauso skolininko turtui, kurį valdo administratorius. Jis taip pat netenka galių vykdyti ar leisti vykdyti sandorius šių daiktų atžvilgiu. Jis yra įpareigotas administratoriaus prašymu pateikti visus skolininko turtui priklausančius daiktus. Tam tikriems teisėtiems sandoriams atlikti, pavyzdžiui, kreditiniam sandoriui įvykdyti, skolininkas turi gauti savo administratoriaus leidimą.

Skolų restruktūrizavimas paprastai trunka trejus metus. Išskirtiniais atvejais šis laikotarpis gali būti ilgesnis, tačiau niekada negali viršyti penkerių metų. Išskirtiniais atvejais skolų restruktūrizavimo laikotarpis taip pat gali būti trumpesnis, ne mažiau nei vienų metų, jei teismas nemato pagrindo surengti reikalavimų tikrinimo susirinkimo. Ši procedūra taip pat yra vadinama supaprastintu skolų restruktūrizavimu ir yra taikoma toms byloms, kuriose yra nustatyta, kad turto kreditorių reikalavimams tenkinti praktiškai nėra.

Skolų restruktūrizavimo bylos užbaigimas būna teigiamas arba neigiamas:

- Jei skolininkas tinkamai vykdo savo skolų restruktūrizavimo įsipareigojimus (teikia turto administratoriui išsamią informaciją, trejus metus siekia, kad skolininko turtas uždirbtų kuo daugiau lėšų, susiranda darbą arba tam tikrais atvejais nepalieka darbo), teismas savo galutiniame nuosprendyje atleidžia jį nuo skolų. Tai reiškia, kad likusios skolos nebegali būti teisėtai išieškotos kreditorių naudai.

¹²⁰ Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.

- Jei skolininkas nesilaiko savo skolų restruktūrizavimo įsipareigojimų, skolų restruktūrizavimo procedūra gali būti nutraukta pirma laiko, neatleidžiant jo nuo skolų. Tokiu atveju skolininkas pagal įstatymus būtų laikomas bankrutavusiu. Pavyzdžiui, tai gali nutikti, jei skolininkas savo skolų restruktūrizavimo laikotarpiu leidžia atsirasti perteklinėms naujoms skoloms arba jei bando veikti savo kreditorių nenaudai.¹²¹

Trečia Nyderlanduose žinoma nemokumo procedūra – mokėjimų atidėjimas. Šios procedūros tikslas yra pirmiausia suteikti galimybę įmonių reorganizacijai ir atsistatymui. Taigi, mokėjimų atidėjimo bylų tikslas paprastai yra susijęs su restruktūrizavimu, ne su likvidavimu, kuriam yra siekiama užkirsti kelią.

Mokėjimų atidėjimo procedūros pradėjimo pagrindas yra skolininko negalėjimas tęsti savo mokėtinų skolų grąžinimo, konkrečiai: i) skolininkas numato jog negalės sumokėti skolų, suėjus jų mokėjimo terminui, ii) jis turi galimybę atsiskaityti su kreditoriais ateityje.

Mokėjimų atidėjimas neskiriamas fiziniam asmeniui, kuris nesiverčia nepriklausoma profesine veikla ar verslu, taip pat netaikomas draudikui. Teikti pareiškimą taikyti mokėjimų atidėjimą gali pats skolininkas, jei jis nėra fizinis asmuo. Taigi kreditoriai negali teikti pareiškimo atidėti mokėjimus.¹²²

Mokėjimų sulaikymo procedūra taikoma tuo atveju, jei skolininkas teismui pateikia pareiškimą, jog suėjus skolų mokėjimo terminui skolininkas mano, jog bus nepajėgus įvykdyti finansinių įsipareigojimų. Tokiu atveju, to užtenka, jog teismas iš karto taikytų mokėjimų sulaikymo procedūrą. Ši procedūra gali būti netaikoma tik šiais atvejais: jei tam prieštarauja kvalifikuota dauguma kreditorių; jei yra pagrįstas pagrindas įtarti, jog mokėjimų sulaikymo periodu skolininkas pažeis kreditorių interesus; jei skolininkas neturi turto ir galimybės patenkinti kreditorių interesus ir po kurio laiko. Kreditorių interesų patenkinimas šiuo atveju nereiškia, jog su jais turi būti visiškai atsiskaityta. Pavyzdžiui, gali pakakti to, jog kreditorių interesai bus patenkinami palaipsniui, t. y. išmokant tam tikrą skolos procentą pagal iš anksto sudarytą mokėjimų planą.

Mokėjimų atidėjimo procedūros terminas neviršija aštuoniolikos mėnesių ir gali būti pratęstas. Taikant mokėjimų atidėjimo procedūrą, turto administratorius turi valdyti skolininko turtą kartu su skolininku. Turtui valdyti ar disponuoti, skolininkas turi gauti savo turto administratoriaus leidimą. Skolininkas negali būti verčiamas mokėti savo skolų mokėjimų atidėjimo laikotarpiu.

¹²¹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Bankrotas – Nyderlandai.

¹²² Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.

Nustoja galioję visi turto areštai, kurie buvo pritaikyti pagal pirmenybės neturinčius reikalavimus. Mokėjimų atidėjimas iš esmės nėra veiksmingas pirmenybinių reikalavimų atžvilgiu.¹²³

Mokėjimų atidėjimo byla yra užbaigiama ją nutraukiant skolininko prašymu arba pasiekus susitarimą, kuriam pritaria teismas.

Nemokumo procedūrų Nyderlanduose trūkumas yra tas, jog dažniausiai yra taikoma būtent bankroto procedūra. Tai skaudžiai atsiliepia šios šalies ekonomikai, ypač ekonominės krizės laikotarpiu. Daugybė Nyderlandų įmonių pastaraisiais metais buvo ant bankroto ribos. 2009 metais beveik 11 tūkst. įmonių buvo paskelbtos bankrutavusiomis, o tai yra net 51 proc. daugiau nei 2008 metais. Taip yra todėl, jog bankroto procedūra yra labiausiai patraukli investuotojams, kurie gali lengvai nupirkti įmonės turtą, kartu neperimdami jos skolų ir įsipareigojimų. Taip pat negalioja ir automatinio darbo sutarčių perėmimo principas, tad darbuotojai paliekami likimo valiai. Pat turto pardavimas yra labai greita ir ne visada formali procedūra.¹²⁴

Naujas nemokumo reguliavimas buvo pasiūlytas jau 2007 m. Šiuo metu siekiama priimti į skolininkų gelbėjimą orientuotą režimą.¹²⁵ Pagrindinis siekis yra sėkmingai įvykdyti įmonių, susidūrusių su finansiniais sunkumais, restruktūrizaciją.

3.5. Anglijos, Suomijos, Ispanijos, Nyderlandų ir Lietuvos nemokumo procedūrų taikymo palyginimas

1 lentelė. Nemokumo samprata kaip nemokumo procedūrų pagrindas

	Nemokumo samprata kaip nemokumo procedūrų pagrindas
Anglija	Neturėjimas pakankamai turto skoloms grąžinti, arba negalėjimas grąžinti skolų suėjus jų mokėjimo terminui.
Suomija	Nemokumas reiškia, kad skolininkas yra visiškai nepajėgus grąžinti savo skolas atėjus jų mokėjimo terminui ir tai yra būtina visų nemokumo procedūrų sąlyga.
Ispanija	Situacija, kai skolininkas nebemoka einamųjų mokėjimų. Skolininkui yra nustatyta prievolė pačiam kreiptis dėl nemokumo bylos per 2 mėnesių terminą ne tik dėl esančio, bet ir dėl gresiančio nemokumo.
Nyderlandai	Finansinių įsipareigojimų nevykdymas suėjus jų terminui.

¹²³ Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.

¹²⁴ Lewin, D. Continental European Legislative and Judicial Trends: Dutch Insolvency Law and Directors & Officers Liability. 2010.

¹²⁵ Oete V., Verschuur W. Insolvency & Restructuring – Netherlands. Flexibility in Cross-Border Reorganizations. 2009.

Lietuva	Įmonės įsipareigojimų nevykdymas ir kai pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.
----------------	---

Daugelyje valstybių nemokumo procedūrų pagrindas yra būtent skolininko nemokumo būklė. Nemokumas dažniausiai apibrėžiamas per finansinių išteklių ir/arba turto nepakankamumą. Natūralu, jog kelių sąskaitų neapmokėjimas dar neleidžia pripažinti skolininko nemokiu, ir pastaroji būklė privalo būti įrodoma teisme. Šiuo aspektu skirtingų valstybių taisyklės ir praktika skiriasi. Štai pagal Anglijos teisę bendrovė yra arba gali tapti nemoki, nesugebanti grąžinti skolų, kaip numatyta 1986 metų Bankroto įstatymo 123 skirsnyje.¹²⁶ Kaip vienas iš pagrindų pripažinti bendrovę nemokia yra bendrovės negrąžinimas didesnės nei 750 svarų skolos per tris savaites po skolininko reikalavimo ir kitais „mažareikšmiai“ pagrindais (lyginant su pagrindais, įtvirtintais Lietuvos teisėje). Suomijoje kaip galimos nemokumo įrodymo aplinkybės įvardijamos: skolininko pareiškimas apie nemokumą, kai šiam jo pareiškimui atmesti nėra jokio ypatingo pagrindo; skolininko mokestinių įsipareigojimų neįvykdymas ir kita. Fizinio asmens atveju, skolininkas turi būti nemokus ir pagrįstai nepajėgus padidinti savo mokumą skoloms grąžinti. Taip pat svarbios nemokumo priežastys (įskaitant ligą, bedarbystę) yra bendra skolų suma ir skolininko nesugebėjimas mokėti. Nyderlanduose inicijuoti nemokumo procedūras tiesiog užtenka to, jog skolininkas būtų nutraukęs mokėjimus.

Nors daugelyje valstybių pripažįstama, jog skolininko nemokumas yra pagrindinis kriterijus lemiantis nemokumo procedūrų iniciavimą, taisyklės ir praktika, nustatanti, kas konkrečiai laikytina skolininko nemokumu, akivaizdžiai skiriasi. Pastebėtina, jog nemokumą lengviausia įrodyti arba deklaruoti tais atvejais, kai skolininko nemokumo procedūros nereikalauja aktyvaus teismo įsikišimo. Štai pagal Anglijos teisę, vykdant savanoriško įmonės likvidavimo procedūras, užtenka procedūrą inicijuoti pačiai įmonei ir nemokumas yra preziumuojamas. Nors faktiškai dažniausiai savanoriškas įmonės likvidavimas vykdomas dar įmonei esant mokiai, tačiau jai taikomos tokios pat procedūros ir pasekmės kaip ir realaus įmonės nemokumo atveju. Kitaip tariant, nemokumas yra sukuriamas.

Tuo atveju, kai yra reikalaujama teismo įsikišimo, nemokumas taip pat gali būti preziumuojamas arba netgi laikomas nenuginčijamu, jei į teismą kreipiasi pats skolininkas. Kai į teismą kreipiasi kreditorius, nemokumo būklė taip paprastai nebedeklaruojama ir reikalaujama nemažai nemokumą pagrindžiančių įrodymų (Anglijoje – priverstinio likvidavimo procedūros atveju, Ispanijoje). Dar kitais atvejais, pareiškimą dėl nemokumo procedūros teismui galima pateikti

¹²⁶ <http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf>

tik tuo atveju, jei jau buvo mėginta iš skolininko skolas išsieškoti ir kitais būdais (Anglijoje – fizinio asmens bankroto procedūros metu).¹²⁷

Manytina, jog toks bandymas, prieš kreipiantis į teismą, išsieškoti skolas kitais būdais yra vertintinas kaip teigimas, nes tada skolininko nemokumą tampa daug lengviau įrodyti. Pavyzdžiui, Ispanijoje netgi nepaaiškinamas skolininko dingimas gali būti laikomas pakankamu pagrindu nemokumo procedūrai pradėti. Paminėtina ir tai, jog skolininko dingimas yra seniausiai žinomas nemokumo pagrindas.¹²⁸ Nyderlanduose nemokumo įrodymu laikytinas netgi skolininko nevykdomas teismo sprendimas dėl sutarties su kreditoriais visai kitoje byloje. Taigi galima drąsiai teigti, jog skolininko nemokumą įrodyti daug lengviau nemokumo procedūras inicijuojant pačiam skolininkui, kai tuo tarpu kreditoriams prireikia ženkliai daugiau teismui tinkamų įrodymų.

Kaip matyti, reikalavimai inicijuoti bankroto bylą yra daug „mažesni“ nei Lietuvos teisėje, kuomet reikia įrodyti, kad įmonė nevykdo įsipareigojimų, o pradelsti įmonės įsipareigojimais viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Galima manyti, jog ši situacija logiškai paaiškinama tuo, jog daugelyje užsienio valstybių galiojančios nemokumo procedūros yra daug lankstesnės, įvairesnės, siūlančios alternatyvas formalioms procedūroms, kaip pavyzdžiui kreditorių ir skolininkų susitarimas, todėl jas taikant skolininko likvidavimo grėsmė sumažėja.

2 lentelė. Nemokumo procedūrų tikslai

	Nemokumo procedūrų tikslai
Anglija	Nemokumo procedūromis siekiama dviejų vienodai reikšmingų tikslų. Pirmasis, tai kreditorių interesų gynimas, likviduojant skolininką, realizuojant jo turtą ir atitinkamai jį proporcingai paskirstant kreditoriams. Kitas nemažiau svarbus nemokumo procedūrų tikslas yra paties skolininko apsauga.
Suomija	Tiek kreditorių interesų apsauga, tiek skolininko finansinio mokumo atkūrimas bei pagalba įveikti finansinius sunkumus.
Ispanija	Tiek kreditorių interesų apsauga, tiek skolininko finansinio mokumo atkūrimas. Visgi prioritetas teikiamas nemokaus skolininko išlikimui ir galimybei sudaryti taikos sutartį su kreditoriais.
Nyderlandai	Tiek kreditorių interesų apsauga, tiek skolininko finansinio mokumo atkūrimas, tačiau šiuo metu prioritetas vis dar teikiamas kreditorių interesų apsaugai

¹²⁷ McBryde W.W., Sebastianus A.F., Kortmann C.J.J. Principles of European Insolvency Law. Law of Business and Finance. Volume 4. Kluwer Legal Publishers, 2003.

¹²⁸ Ibid.

	(ruošiamos pataisos).
Lietuva	Kreditorių interesų apsauga bei įmonių turinčių finansinių sunkumų ir komercinės veiklos išsaugojimas (reorganizavimo atveju).

Daugumos šalių įstatymuose nustatyta, jog nemokumo procedūromis siekiama dvejopų tikslų, t. y. tiek kreditorių interesų apsaugos, tiek pačių verslo subjektų išsaugojimo. Deja, realybė yra kiek kitokia. Vienintelės Ispanijos teisės atveju yra aiškiai deklaruojama, jog prioritetas skiriamas būtent skolininkų apsaugai. Vis dėlto, kaip rodo statistika, daugiau negu 95 proc. įmonių, kurioms pradedama formali bankroto procedūra galų galiausiai būna likviduojamos, o tik 5 proc. atvejų yra pasiekiamas susitarimas su kreditoriais.¹²⁹ Pozityvu nebent tai, jog 2009 m. buvo galutinai įtvirtintas gresiančio nemokumo institutas (angl. *imminent technical insolvency*), kuris, kaip manoma, buvo pasiskolintas iš Vokietijos teisės. Vis dėlto, nors Ispanijoje galiojančiame Bankroto įstatyme sėkmingai įtvirtinti ir taikomi nemokumo „diagnozavimo“ principai, deja, nemokumo būklės sprendimas vis dar palankesnis kreditorių atžvilgiu. Šią problemą vis dar siekiama išspręsti. Nyderlandų teisės atveju, jau prieš keletą metų buvo akcentuota problema, jog esantis nemokumo reguliavimas nebeatitinka realybės ir todėl 2007 m. buvo pasiūlytos naujos, daugybę diskusijų sukėlusios įstatymų pataisos, suteikiančios prioritetą būtent subjektų išsaugojimui.¹³⁰ Nors Lietuvoje Įmonių restruktūrizavimo įstatyme įtvirtintas siekis apsaugoti ūkio subjektus nuo likvidavimo, praktikoje, kol kas, vienareikšmiškai nemokumo procedūromis prioritetas teikiamas kreditorių apsaugai. Štai 2009 m. buvo iškeltos net 1844 bankroto bylos, kai tuo tarpu įmonės restruktūrizavimo bylų iškeltos tik 69, t. y. net 96, 3 proc. mažiau.¹³¹

3 lentelė. Nemokumo procedūrų rūšys

	Nemokumo procedūrų rūšys
Anglija	Įmonėms taikomos šios nemokumo procedūros: administravimas, likvidavimas (priverstinis, savanoriškas, kreditoriaus iniciatyva), įkaito turėtojo paskirtas administratorius bei įmonių savanoriškas susitarimas. Fiziniam asmeniui taikoma bankroto procedūra. Taip pat gali būti taikomos alternatyvios procedūros, tokios kaip individualus savanoriškas susitarimas.

¹²⁹ Legal Developments by Garrigues. The Spanish Insolvency Law. October, 2010.

¹³⁰ Vonk O., Verschuur W. Insolvency & Restructuring – Netherlands. Flexibility in Cross-Border Reorganizations. 2009.

¹³¹ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tinklapis. Prieiga galima adresu: www.bankrotodep.lt.

Suomija	Bankrotas, įmonės reorganizavimas ir privataus asmens skolų sureguliuojimas.
Ispanija	Tik bankroto procedūra, kuri gali baigtis arba susitarimu su kreditoriais, arba likvidavimu.
Nyderlandai	Bankroto procedūra, mokėjimų atidėjimas ir fizinių asmenų skolų reorganizavimas.
Lietuva	Bankroto procedūra ir restruktūrizavimas.

Skirtingose šalyse nemokumo procedūros įtvirtintos atsižvelgiant į valstybės politiką nemokių subjektų atžvilgiu. Šalyse, kuriose įteisintas fizinių asmenų nemokumas, pastarasis reguliuojamas arba atskiromis (pvz. bankrotas Anglijos teisėje, privataus asmens skolų sureguliuojimas Suomijoje) arba kartu ir juridiniams asmenims taikomomis nemokumo procedūromis (Ispanija, Nyderlandai).

Visose šalyse numatytos nemokumo procedūros tiek skolininkų likvidavimui, tiek reorganizavimui, skiriasi tik jų pavadinimai bei procedūros. Pastebėtina, jog aptartose užsienio valstybėse taikoma daugiau skolininkų ir kreditorių susitarimą skatinančių procedūrų, bei kitų alternatyvių nemokumo sprendimo būdų.

Tiek dėl nemokumo sampratos, tiek dėl vėliau sekančių nemokumo procedūrų skirtumų Europos Sąjungos valstybėse kyla ir vadinamoji „forum shopping“¹³² problema, įsigaliojus EB Reglamentui dėl bankroto bylų ir šio teisės akto įtvirtintai taisyklei, jog bankroto byla taikoma valstybės narė, kurioje yra iškelta bankroto byla, teisė (*lex concursus*). Pagal šį teisės aktą, pagrindinę bankroto bylą galima iškelti valstybėje narėje, kurioje yra pagrindinių turtinių skolininko interesų centras.¹³³ Atitinkamai, pastaraisiais metais išryškėjo tendencija, jog finansinių problemų turintys subjektai pradėjo keltis į valstybes, kurių teisė jiems palankesnė. Tai ypač akivaizdu žvelgiant į Anglijos pavyzdį. Šios šalies teisėje yra taikomos labai palankios procedūros nemokiems fiziniams asmenims, t. y. jų skolos nurašomos ir jie gali sėkmingai dalyvauti komercinėje apyvartoje netgi po vienerių metų. Taip pat šioje šalyje bankrutuoti gali ne tik prekybine veikla užsiimantys fiziniai asmenys, tačiau ir paprasti vartotojai. Sustabdyti „forum shopping“ pakankamai sudėtinga dėl ES taip ginamų laisvo judėjimo ir paslaugų teikimo bei įsisteigimo laisvių. Geriausias, tačiau

¹³² Forum-shopping yra specifinė tarptautinės privatinės teisės sąvoka. Subjektas, kuris imasi iniciatyvos kelti teisme bylą, gali susigundyti pasirinkti teismą pagal ten taikomą teisę. Asmuo, kuris kelia bylą, gali susigundyti pasirinkti *forum* ne dėl to, kad jis yra tinkamiausias *forum*, bet dėl to, kad pagal jame taikomas įstatymų kolizijos taisykles bus taikoma tos valstybės teisė, kuriai jis teikia pirmenybę.

¹³³ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. OL L 160, 30/6/2000. Preambulės 12 straipsnis.

tikrai vienas sudėtingiausių sprendimų būtų nemokumą reglamentuojančių valstybių narių materialinės teisės harmonizavimas (bent nustatant pagrindinius principus).

4 lentelė. Nemokumo procedūrų subjektai

	Nemokumo procedūrų subjektai
Anglija	Fiziniai ir juridiniai asmenys.
Suomija	Fiziniai ir juridiniai asmenys.
Ispanija	Fiziniai ir juridiniai asmenys.
Nyderlandai	Fiziniai ir juridiniai asmenys.
Lietuva	Tik juridiniai asmenys.

Kaip jau minėta antrame magistrinio darbo skyriuje, 2000 m. gegužės 29 d. EB Reglamentas dėl bankroto bylų yra taikomas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Be to, šis teisės aktas yra tiesiogiai taikomas visose Europos Sąjungos valstybėse. Deja, Lietuvoje, kaip matyti, nemokumo procedūros kol kas taikomos tik juridiniams asmenims. Šią, daug diskusijų sukėlusią problemą, pastaraisiais metais mėginta spręsti, tačiau Lietuvos Respublikos Seime įregistruotas Fizinų asmenų bankroto įstatymo projektas kol kas taip ir liko nepriimtas.

5 lentelė. Nemokumo procedūras galintys inicijuoti subjektai

	Nemokumo procedūras galintys inicijuoti subjektai
Anglija	Įmonė/skolininkas, kreditoriai, magistratų teismo teisėjo vyriausias vykdytojas.
Suomija	Skolininkas, kreditoriai.
Ispanija	Skolininkai (įmonės, fiziniai asmenys), kreditoriai, tam tikrais atvejais organizacijos.
Nyderlandai	Kreditoriai, pati įmonė/skolininkas, prokuroras.
Lietuva	Kreditoriai, įmonės vadovai, savininkai, įmonės darbuotojai.

Tikriausiai mažiausiai skirtumų tarp valstybių pastebėta analizuojant galinčių nemokumo procedūras inicijuoti subjektų ratą. Subjektų, galinčių inicijuoti nemokumo procedūras ratas, neretai priklauso nuo nemokumo procedūros rūšies. Pavyzdžiui, Nyderlanduose bankroto procedūrą gali inicijuoti tiek kreditoriai, tiek skolininkas, tiek prokuroras. Tuo tarpu mokėjimų atidėjimą arba fizinio asmens skolų restruktūrizavimo procedūras gali inicijuoti tik pats skolininkas. Ispanijos atveju, bankroto procedūra gali inicijuoti tiek skolininkas, tiek kreditoriai.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Darbe keliama **hipotezė** pasitvirtino. Nemokumo samprata tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse nėra vieningai apibrėžta, kas sukelia teisinį neaiškumą, nes praktiškai subjekto nemokumo būklės vertinimas priklauso nuo pasirinktos vertinimo metodikos ir yra paliekamas teismo diskrecijai.

1. Bendrinėje kalboje nemokumas suprantamas kaip mokumo antonimas ir yra vertinamas kaip skolininko nebegalėjimas įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų. Nemokumas paprastai apibrėžiamas per finansinio balanso arba turto balanso nepakankamumą. Tai reiškia, jog subjektas laikomas nemokiu, jei jis negali susimokėti skolų suėjus jų mokėjimo terminui ir/arba jo prisiimti įsipareigojimai viršija turimą turtą.

2. Nemokumą reikia atskirti nuo panašių civilinių santykių. Todėl išskiriamos atskiros nemokumo rūšys, tokios kaip laikinasis nemokumas, grėšiantis nemokumas, skolininko tyčinis vengimas vykdyti prisiimtus įsipareigojimus, absoliutus nemokumas ir kitos. Deja, praktikoje šis skirstymas ne visada taikomas, todėl visada išlieka galimybė, jog nemokumo procedūros bus taikomos subjektui, kuris yra, pavyzdžiui, tiesiog laikinai nemokus. Atitinkamai, taikant nemokumo procedūras, visada pirmiausia reikėtų nustatyti tikrąjį skolininko nemokumo būklę.

3. Nemokumas ir bankrotas neretai tiek teisinėje literatūroje, tiek kituose šaltiniuose vertintini kaip sinonimai. Pažymėtina, jog šie terminai nėra tapatūs. Nors abi sąvokos apibrėžia, jog įmonė yra nepajėgi laiku vykdyti prisiimtų įsipareigojimų arba jie viršija įmonės turtą, tačiau nemokumas yra tiesiog faktinė kategorija, o bankrotas – juridinė arba teisinė. Įmonės gali būti nemokios, tačiau teisiškai nebankrutavusios. Nemokumas gali vesti prie bankroto ir dažnai yra pastarojo sąlyga, tačiau nemokumas taip pat gali būti tik laikinas ir išsprendžiamas kitais, tiek formaliais, tiek neformaliais būdais.

4. Lietuvoje nemokumo sąvoka minima daugelyje įstatymų, tačiau jos apibrėžimas pateiktas tik Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme ir įvardijamas, kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų ir pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Šis nemokumo apibrėžimas yra kritikuotinas, nes nemokiu gali būti pripažintas bet kuris ūkio subjektas, bent kiek vėluojantis vykdyti įsipareigojimus, jei tik šie viršija pusę į jo balanso įrašyto turto vertės. Tai reiškia, jog net ir su laikiniais finansiniais sunkumais susidūrusiai

įmonei gali būti keliama bankroto byla. Ankstesnėje Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje buvo numatytas trijų mėnesių terminas pradelstiems įsipareigojimams, todėl įstatymų leidėjų sprendimas keisti įmonių bankroto įstatymą, atsisakant minėto termino pačiu ekonominės krizės įkarščiu, labai diskutuotinas. Galima manyti, jog dėl šio įstatymo pakeitimo, daugybė verslo subjektų susidūrusių su finansiniais sunkumais buvo priversti nutraukti savo veiklą, nors galbūt problemą buvo galima išspręsti ir kitais būdais. Atitinkamai, siūlytina visais atvejais, priimant sprendimus dėl nemokumo reguliavimo, atsižvelgti į tuo metu rinkoje susiklosčiusias aplinkybes bei praktiką.

5. Nemokumas kaip pagrindas nemokumo procedūroms pradėti Lietuvos teismų praktikoje vertinamas skirtingai. Kartais griežtai laikomasi Įmonių bankroto įstatyme nustatytos sąvokos, kitais atvejais pabrėžiamas formalumų nesilaikymas ir vertinimas atsižvelgiant į atskirą konkrečią subjekto situaciją. Kaip jau minėta, tai kelia pakankamai didelį teisinio neaiškumo pojūtį.

6. Skirtingos užsienio valstybės laikosi skirtingos nemokumo sampratos ir jos interpretavimo. Galima teigti, jog nemokumo vertinimas labai priklauso nuo šalyje įtvirtintų nemokumo procedūrų. Ten kur nemokumo procedūros pakankamai laksčios bei pirmiausia nemokumo problemą stengiamasi išspręsti neformaliais būdais, ten ir nemokumo samprata reglamentuojama daug lanksčiau bei kaskart vertinama skirtingai. Štai Lietuvos teisėje laikomasi pakankamai griežto nemokumo apibrėžimo, tačiau ir nemokumo procedūros čia išskiriamos tik dvi. Pastebėtina, jog kreditorių interesų apsaugą galima užtikrinti ir kitais būdais, pradedant priverstiniu skolų išieškojimu, tiek neformaliais susitarimais. Atitinkamai, siūlytina plėsti Lietuvoje taikomų nemokumo procedūrų ratą, o taikant šiuo metu reglamentuotas procedūras, stengtis pirmenybę teikti ne bankrotui, o įmonių restruktūrizavimui.

7. Daugumos šalių įstatymuose nustatyta, jog nemokumo procedūromis siekiama dvejopų tikslų, t. y. tiek kreditorių interesų apsaugos, tiek pačių verslo subjektų išsaugojimo. Deja, praktikoje dažniau apsaugomi kreditorių interesai. Šią problemą pripažįstančios šalys pastaruoju metu tiek teisiniame reguliavime, tiek praktikoje eina būtent ūkio subjektų išsaugojimo linkme. Manytina, jog valstybės gerovė labai priklauso nuo ekonominės šalies situacijos. Todėl siūlytina Lietuvoje nemokumo reguliavimo politikoje prioritetą teikti būtent ūkio subjektų išsaugojimui, o ne jų padėties komplikavimui, ką jau mėgina daryti kitos valstybės.

8. Pasirinktos analizei šalys yra Europos Sąjungos valstybės. 2000 m. įsigaliojęs Reglamentas dėl bankroto bylų įtvirtino ne tik abipusio pripažinimo principą, bet ir galimybę kelti bankroto valstybę pagrindinėje subjekto turtinių interesų vietoje. Skirtingos nemokumo procedūros bei skirtingas nemokumo vertinimas suteikia subjektams galimybę piktnaudžiauti padėtimi ir siekti

nemokumo procedūras pradėti valstybėje, kurios teisė yra palankiausia. Atitinkamai siūlytina harmonizuoti valstybių narių teisės aktus reglamentuojančius nemokumą, bent jau pagrindinių taikomų principų lygmeniu. Taip būtų išvengta piktnaudžiavimo padėtimi ir vadinamojo „*forum shopping*“ fenomeno.

9. Nors Reglamentas dėl bankroto bylų yra taikomas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, Lietuvoje, skirtingai nuo analizuotų užsienio valstybių, nemokumo procedūros gali būti keliamos tik juridiniams asmenims. Nors šis klausimas buvo ne kartą diskutuotas, kol kas sprendimas nėra rastas, o tai vertintina kaip reglamentavimo spraga. Atitinkamai siūlytina Lietuvoje plėsti subjektų, kuriems taikomos nemokumo procedūros ratą, taikant jį ir fiziniams asmenims.

SANTRAUKA

NEMOKUMO SAMPRATA LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖJE

Julija Kvedorelytė

Pagrindinės sąvokos: nemokumas; nemokumo procedūros; bankrotas; restruktūrizavimas; likvidavimas, nemokumo subjektai.

Nemokumas bendrai suprantamas kaip finansinio arba turto balanso nepakankamumas t. y. kaip negalėjimas susimokėti skolų suėjus jų grąžinimo terminui ir/arba kai skolininko įsipareigojimai viršija visą jo turimą turtą. Nors nemokumas yra be galo dažnai vartojama kategorija, tiek Lietuvos, tiek daugelio užsienio valstybių teisėje nėra įtvirtintos vienareikšmės nemokumo sampratos. Toks vieningos nemokumo sampratos nebuvimas lemia teisinį neaiškumą bei komplikuoja subjektų susiduriančių su finansiniais sunkumais padėtį.

Šiame magistro darbe analizuojama nemokumo instituto samprata Lietuvos bei užsienio valstybių teisėje. Pirmiausia nemokumas analizuojamas kaip bendrinė ir teisinė kategorija. Aptariama nemokumo sampratos istorija, nemokumui būdingi bruožai, įvardijami nemokumo ir panašių teisinių santykių, tame tarpe ir bankroto skirtumai. Antroje dalyje analizuojama nemokumo kaip pagrindo nemokumo procedūroms pradėti samprata Lietuvos teisėje. Trečioje darbo dalyje lyginami atskirų užsienio valstybių nemokumo sampratos teisiniai aspektai. Galiausiai suformuluojamos pagrindinės darbo išvados bei pateikiami siūlymai kaip būtų galima pagerinti esamą nemokumo sampratos teisinį reguliavimą bei išspręsti iš jo kylančias praktines problemas.

SUMMARY

THE NOTION OF INSOLVENCY IN LITHUANIA AND LAW OF FOREIGN COUNTRIES

Julija Kvedorelytė

Key words: insolvency, insolvency procedures, bankruptcy, restructuring, liquidation, subjects for whom insolvency procedures can be applied.

Insolvency is generally defined as a cash flow or balance sheet insufficiency, i.e. inability to pay one's debts as they fall due and/or when liabilities exceed debts. Even though the term of insolvency is used very often in the law of Lithuania and other countries, there is no unanimous understanding of this notion. This results in legal uncertainty and severely complicates situation of those who are facing financial difficulties.

The notion of insolvency in the legal system of Lithuania and other countries is analyzed in this master thesis. Firstly, the notion of insolvency is analyzed as an appellative and legal category. In this part the history of insolvency, main features, differences from similar notions including bankruptcy are discussed. In the second part of the thesis, notion of insolvency as a legal basis for insolvency procedures in Lithuania is analyzed. In the third part, legal aspects of the notion of insolvency in different countries are compared. Finally, conclusions and suggestions are formulated aiming to improve the existing situation and provide guidelines for solving practical problems.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINĖ LITERATŪRA:

Lietuvos Respublikos teisės aktai

- Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835. Valstybės Žinios. 2000, Nr. 64-1914;
- Lietuvos Respublikos bankų įstatymas 2004 m. kovo 30 d. Nr. IX-2085. Valstybės Žinios. 2004, Nr. 54-1832;
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 2002 m. vasario 28 d. Nr. IX-743. Valstybės Žinios. 2002, Nr.: 36-1340;
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Valstybės Žinios. 2000, Nr.: 74-2262;
- Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926. Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569;
- Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. 2003 m. rugsėjo 18 d. Nr. IX-1737. Valstybės Žinios. 2003, Nr. 94-4246;
- Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas. 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1068. Valstybės Žinios. 2002, Nr.: 91-3891;
- Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymas. 2000 m. rugsėjo 12 d. Nr. VIII-1926. Valstybės Žinios. 2000, Nr. 82-2478;
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. 2001 m. balandžio 11 d. Nr. IX-216. Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13(1), 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu įstatymas. 2008 m. gegužės 22 d. Nr. X-1557. Valstybės žinios. 2008, Nr.65-2456;
- Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas, 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-218. Valstybės žinios. 2001 m., Nr. 31-1012;
- Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2010 m. liepos 2 d. Nr. XI-978. Valstybės žinios. 2010 m. liepos 20 d. Nr.86-4529;
- Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2008 m. birželio 17 d. Nr. X-1615. Valstybės Žinios. 2008, Nr. 76-3003.

Tarptautinių organizacijų teisės aktai

- 1980 m. spalio 20 d. Tarybos direktyva 80/987/EEB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam. OL L 283, 28/10/1980;
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. OL L 160, 30/6/2000;
- 2001 m. balandžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo. OL L 031 , 05/02/2008;
- UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, Part three: Treatment of enterprise groups in insolvency. 2010;
- UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. 2004;
- UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency. 1997;
- UNCITRAL Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation (the "Practice Guide"). 2009 .

TEISMŲ PRAKTIKA:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo mėn. 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika Nr. 29;
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2009;
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio mėn. 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-576/2009;
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose. Teismų praktika Nr. 16.;
- 2001 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga, Nr. 2.;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. balandžio mėn. 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-467/2009;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės mėn. 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-606/2009;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės mėn. 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-517/2009;

- Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos mėn. 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-859/2009;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio mėn. 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-587/2010;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-832/2010;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio mėn. 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1645/2010;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos mėn. 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1171/2010;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos mėn. 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1162/2010;
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos mėn. 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1173/2010;

KITA LITERATŪRA:

- Anglų-anglų kabos žodynas. Prieiga galima adresu: <http://dictionary.reference.com/browse/insolvency>;
- Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. Jurisprudencija. 2006. Nr.77(69);
- Clifford Chance. European Insolvency Procedures – 2010 Edition. September, 2010.
- Cornish W.R, Clarc G.N. Law and Society in England: 1750-1950. London: Sweet & Maxwell, 1989;
- D&I Focus. Dealing with Corporate Insolvency In Finland. July, 2009. Available at: http://www.dittmar.fi/whats_new/newsletters/Dealing_with_corporate_insolvency.pdf;
- Declercq P.J. M. Netherlands Insolvency Law: The Netherlands Bankruptcy Act and the Most Important Legal Concepts. The Hague: TMC Asser Press, 2002;
- Eales P.G. Insolvency – A Practical Legal Handbook for Managers. Woodhead Publishing, 1996;
- Enforcement of Claim by Legal Action in Finland. Available at: <http://hie.fh-heidelsberg.de/fileadmin/files/EnforcementofclaimsFinland.pdf>;
- Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercijos bylose. Prieiga galima adresu: http://ec.europa.eu/civiljustice/index_lt.htm;

- Fair N., Causes of Business Insolvency. Available at: <http://ezinearticles.com/?Causes-of-Business-Insolvency&id=4046817>;
- Finch V. Corporate Insolvency Law – Perspectives and Principles. London: Cambridge University Press, 2002;
- Įmonių bankroto įstatymo komentaras. Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2 – 3;
- Įmonių restruktūrizavimo procesų studija – veiksniai trukdantys vykdyti įmonių restruktūrizavimą. Mokslo studija, 2004. Prieiga galima adresu: <http://www.bankrotodep.lt/Studijos.php>;
- Tarptautinės nemokumo reguliavimo asociacijos tinklapis. Prieiga galima adresu: http://www.insolvencyreg.org/sub_member_profiles/finland/index.htm;
- Investuotojų enciklopedijos tinklapis. Prieiga galima adresu: <http://www.investopedia.com/terms/i/insolvency.asp>;
- Jona I. European Cross-Border Insolvency Regulation. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005;
- Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009;
- Legal Developments by Garrigues. The Spanish Insolvency Law. October, 2010. Available at: <http://www.legal500.com/developments/11658>;
- Lewin D. Continental European Legislative and Judicial Trends: Dutch Insolvency Law and Directors & Officers Liability. 2010. Available at: <http://www.gccapitalideas.com/2009/06/17/continental-european-legislative-and-judicial-trends-netherlands-european-parliament/>;
- Linklaters. Brieg Guide to English Corporate Insolvency Law. 2009. Available at: <http://www.linklaters.com/pdfs/publications/banking/Guidetoinsolvency.pdf>;
- McBryde W.W., Sebastianus A.F., Kortmann, C.J.J. Principles of European Insolvency Law. Law of Business and Finance. Volume 4. Kluwer Legal Publishers, 2003.
- Merriam webster dictionary. Available at: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/insolvent>;
- Mikuckienė V. Bankroto byloje dalyvaujančių asmenų teisių ir pareigų įgijimas ir įgyvendinimas. Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis. Vilnius: TIC, 2008.
- Morrison D. S. When is a Company Insolvent?. Insolvency Law Journal, Vol. 10, March 2002;
- Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomas mokslinis tyrimo darbas. Vilnius: 2006;

- Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. *Justitia*. Nr. 2., 2007;
- Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai. *Jurisprudencija*. Nr. 57(49), 2004;
- Vonk O., Verschuur W. *Insolvency & Restructuring – Netherlands. Flexibility in Cross-Border Reorganizations*. 2009. Available at: <http://www.nautadutilh.com/publicationfiles/Flexibility%20in%20Cross-Border%20Reorganizations.pdf>;
- Omar P. J. *European Insolvency Law*. Ashgate, 2004.
- Smythe B. *Causes of Business Insolvency*. Available at: <http://www.isnare.com/?aid=208244&ca=Finances>;
- Allen& Overy. *Debt restructuring – Amendment to the Spanish Insolvency Law*. 2009. Available at: <http://www.allenoverly.com>;
- Thompson D.C. Note: A Critique of 'Deepening Insolvency,' a New Bankruptcy Tort Theory (2007). *Stanford Journal of Law, Business, and Finance*, Vol. 12, No. 2, 2007;
- Van Galen R. *The European Insolvency Regulation and Groups of Companies*. INSOL Europe Annual Congress. Cork, 2003;
- Virgos M., Scmit E. *Report on the Convention of Insolvency Proceedings*. Available at: http://aei.pitt.edu/952/01/insolvency_report_schmidt_1988.pdf;
- Wise Geek. *What is insolvency?* Available at: <http://www.wisegeek.com/what-is-insolvency.htm>.